

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ Ε' • ΤΕΥΧΟΣ 48 • ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1982 • ΝΙΣΑΝ 5742

ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΠΟΥ ΕΜΦΑΝΙΖΕΙ ΤΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣ ΣΤΑ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΑ

ΓΙΑ ΤΩΡΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΠΑΝΤΑ!

ΟΣΟ περνάνε τά χρόνια κι άπομακρυνόμαστε άπό τά γεγονότα, τόσο πιό έντονη γίνεται ή άνάγκη της Μνήμης νά έπιστρέψει σ' αύτά. "Όταν μάλιστα πρόκειται για γεγονότα πού σημάδεψαν τή ζωή φυλών, έθνων, λαών, όλοκληρων άνθρωπων όμάδων, ή άνάγκη αύτή γίνεται πιό καίρια κι έπιτακτική.

Η ΑΝΑΔΡΟΜΗ στά περασμένα, δταν άφορά ιστορικά γεγονότα πού σημάδεψαν τήν πορεία της Άνθρωπότητος, δέν γίνεται μόνο γιά νά τιμηθοῦν έπετειοι καί πρόσωπα. Γίνεται γιά νά ξαναθυμηθούμε οι μεταγενέστεροι καταστάσεις πού πρέπει νά διδάξουν, νά παραδειγματίσουν, νά φρονηματίσουν.

ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΤΩΝ 6.000.000 ΕΒΡΑΙΩΝ, πού τιμᾶμε τό μήνα αύτό, είναι μιά άπό έκεινες τίς έπετείους πού έχουν οίκουμενική καί πανανθρώπινη σημασία. "Όσο κι αν σήμερα ύπάρχουν μερικοί πού, δρμώμενοι άπό διάφορες σκοπιμότητες, προσπαθοῦν νά άγνοήσουν (καί νά άμαυρώσουν) τή θυσία έκατομμυρίων άθων άνθρωπων στό βαμδό γιά τήν παγκόσμια ειρήνη, οι ίδιοι οι Ναζί έχουν τόσο πολύ φροντίσει νά άφήσουν άτρανταχτα ντοκουμέντα τοῦ έγκλήματός τους, ώστε δέν είναι δυνατό νά έπιτύχουν οι εύτελες σκοποί έκεινων πού άμφισβητοῦν τήν πραγματικότητα. (Τό μόνο πού έπιτυγχάνουν μέ σιγουριά είναι νά γελοιοποιούνται. Αύτοί καί οι ύποβολεῖς τους).

Ο Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ έχει άκόμα πολλά νά διδάξει στίς νέες γενιές. Προπάντων στίς νέες γενιές. Σ' αύτές πού, έπειδή πολλά άγνοούν, γίνονται εύκολα θύματα τῶν καιροσκοπούντων τής κάθε ίδεολογίας καί σκοπιμότητος. Καί μεταξύ τῶν δσων έχει νά διδάξει ό Πόλεμος αύτός πρωταρχική θέση κατέχει τό Όλοκαύτωμα τῶν Έβραιών πού, μαζί μέ τίς τραγικές θυσίες τῶν διαφόρων φυλῶν καί λαῶν, δίνει τήν άνατριχιαστική είκόνα τῶν δσων συνέβησαν.

ΟΤΑΝ καί σήμερα άκόμη οι Έβραιοι γίνονται έξιλαστήρια θύματα γιά τήν έξυπηρέτηση διαφόρων σκοπιμοτήτων (πρόσφατα, π.χ., στήν Πολωνία συνελήφθησαν οι συνεργάτες τοῦ Βαλέσα, πού ήταν ιουδαϊκοῦ θρησκεύματος, γιά μόνο τό λόγο ότι ήταν Έβραιοι!) ή άναμνηση τῶν δσων συνέβησαν στό παρελθόν άποτελεῖ παγκόσμια άνάγκη, πανεθνική έπιταγή.

ΜΕ ΤΗ ΣΚΕΨΗ πρός τίς νέες γενιές πού ήλθαν καί πρός αύτές πού άκολουθούν, τιμᾶμε καί σήμερα τή Μνήμη τῶν χαμένων άδελφῶν μας. Μέ τήν εύχη τά δσα αύτοί ύπέφεραν νά γίνουν μάθημα, παράδειγμα γιά άποφυγή, άφορμή γιά καταδίκη πού νά προκαλεῖ άποτροπιασμό. Γιά τώρα καί γιά πάντα!

ΗΛΙΑ ΒΕΝΕΖΗ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ
ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ
Οι χρόνοι τής δουλείας

Εἶναι σέ δλους γνωστή ἡ ἡρωική στάση πού ἔδειξε ὁ μακαριστός Ἀρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός γιά νά σώσει τούς Ἐβραίους τῆς Ἑλλάδος.

Ἄπο τό δμώνυμο βιβλίο τοῦ Ἡλία Βενέζη μεταφέρουμε ἔδω τό 34ο κεφάλαιο, γιά νά θυμήσουμε τά γεγονότα καί νά τιμήσουμε ἐκείνους πού δέν δίστασαν νά προστατέψουν τούς δύοθρήσκους μας, μέ ἐπικεφαλῆς τόν Ἀρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό.

Στά δυό πρώτα χρόνια τῆς Κατοχῆς, 1941, 1942, δέν εἶχε ἀδέληωθεῖ καμιά ἐνέργεια τῶν Γερμανῶν ἐναντίον τῶν Ἐβραίων. Οι διωγμοί πού γίνονταν ἐναντίον τους σέ ἄλλες κατεχόμενες ἀπό τή Γερμανία χῶρες ἔφθαναν στήν Ἑλλάδο, ὡς ἀβέβαιες φῆμες.

‘Αλλά στίς ἀρχές τοῦ 1943 ἡ στάση τῶν Γερμανῶν ἀρχισε νά ἀλλάζει.

Στήν ἀρχή ἔγινε δημογραφική ἀπογραφή τῶν Ἐβραίων τῆς Θεσσαλονίκης. ‘Ἐπειτα οι Γερμανοί ἀνήγγειλαν τήν ἀπόφασή τους νά ἀπομακρύνουν ἀπό τήν Ἑλλάδα τούς Ἐβραίους. Σύμφωνα μέ τήν ἀπόφαση αὐτή:

α) ‘Οσοι Ἐβραίοι ζούσαν στήν Ἑλλάδα καί δέν εἶχαν ἐλληνική ὑπηκοότητα θά ἔπρεπε νά φύγουν γιά τή χώρα τῆς δόποιας ἦταν ὑπήκοοι.

β) Οι Ἰσραηλίτες Ἑλληνες θά μεταφέρονταν στήν Πολωνία γιά νά ἐργασθοῦν.

Καμιά διάκριση δέ γινόταν μεταξύ νέων ἢ παιδιῶν ἢ γε-

ρόντων, μεταξύ ἀνθρώπων πού μποροῦσαν νά ἐργασθοῦν καί ἔκείνων πού δέν μποροῦσαν, μεταξύ ἀνδρῶν καί γυναικῶν. ‘Ολοι οι Ἐβραίοι μέ τής οἰκογένειές τους θά ἀπομακρύνονταν ἀπό τήν Ἑλλάδα.

Τό δρᾶμα ἀρχισε μέ τούς Ἐβραίους τῆς Θεσσαλονίκης. Τούς μάζεψαν ὅλους σέ όρισμένες συνοικίες, δήμευσαν τίς περιουσίες τους καί ἀρχισαν νά τούς μεταφέρουν στήν Πολωνία, κοπάδια - κοπάδια σάν ζῶα, σέ βαγόνια κλειστά. ‘Ολοι τότε οι Ἑλληνες φαντάζονταν, βέβαια, πώς μιά σκληρή τύχη περίμενε τούς ἀνθρώπους αύτούς σέ καταναγκαστικά ἔργα. ‘Ομως κανενός δέ νοις δέν ἦταν δυνατόν νά πάπι στό φοβερό τέλος πού τούς περίμενε — στούς κλιβάνους τῶν στρατοπέδων συγκεντρώσεως.

‘Η ἀναγγελία αὐτῆς τῆς ἔξοδου τῶν Ἐβραίων συντάραξε τόν ἐλληνικό λαό, κι ἄς εἶχε νά ἀντιμετωπίσῃ τά δικά του μαρτύρια. Μόλις ἀρχισαν νά ἐφαρμόζωνται τά μέτρα τῶν Γερμανῶν ἐναντίον τῶν Ἐβραίων, ἀρχισαν νά φθάνουν καί ἀπεγνωσμένες ἐκκλήσεις τῶν Ἐβραίων τῆς Θεσσαλονίκης πρός τόν Ἀρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό πού τόν ικέτευαν νά μεσολαβήσῃ στόν Πληρεξούσιο τοῦ Ράιχ γιά νά ματαιωθῇ ἡ ἔξοντωσή τους. Οι Ἑλληνες, καταγανακτισμένοι, βλέπαν τούς Γερμανούς νά παρασπονδούν. Γιατί, ὅταν ὑπέγραφαν τήν ἀνακωχή μέ τήν Ἑλλάδα, οι Γερμανοί εἶχαν ὑποσχεθῆ ὅτι δέν θά ‘καναν καμιά διάκριση μεταξύ Ἑλλήνων πολιτῶν.

Είναι καί ἔδω, στή στάση τῶν Ἑλλήνων ἀπέναντι τῶν Ἐβραίων πού κινδύνευαν, μιά ἀκόμα πιοτοποίηση τοῦ χαρακτήρα καί τής γενναιοφροσύνης καί τῆς ἐντιμότητας τοῦ λαοῦ μας.

‘Αρχισαν νά φθάνουν ἀντιπροσωπείες καί ἐπιπροπές Ἑλλήνων στόν Ἀρχιεπίσκοπο καί τοῦ ζητοῦσαν νά ἐπέμβῃ. ‘Ο Ἀρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός, πού συμμεριζόταν τά αἰσθήματα τοῦ ποιμνίου του, ζήτησε νά δεῖ τόν Πληρεξούσιο τοῦ Ράιχ. Κατά τή συνάντησή τους διερμήνευσε στόν Altenburg τή δυσφορία τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ γιά τό ἀπάνθρωπο καί ἀντιχριστιανικό μέτρο. Καί ζητοῦσε τήν ἐπέμβασαν τού γιά νά σταματήσῃ διαγμός.

‘Ο Altenburg ἀπάντησε δότι τό ἐβραϊκό ζήτημα εἶναι κεφαλαιῶδες καί προγραμματικό γιά τόν Ἑθνικοσοσιαλισμό, δότι ρυθμίζεται ἀπό τό Κέντρον καί ὅτι, συνεπώς, ἔκείνος δέν μπορεῖ νά κάμη τίποτε, μέ δική του πρωτοβουλία, ὑπέρ τοῦ ἐλληνικοῦ ιστραηλιτικοῦ στοιχείου. Προσωπικῶς, μάλιστα, φρονοῦσε δότι ἦταν ἀδύνατον νά μή ἐφαρμοσθῇ τό μέτρον, δόσες ἐπεμβάσεις κι ἀν γίνονταν. Τό ἐναντίον. Τό μέτρον, εἶπε, θά ἐπεκτείνοταν καί στήν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα, σ’ ὅλους τούς Ισραηλίτες. ‘Ολοι οι Ἐβραίοι, δσοι ἦταν Ἑλληνες ὑπήκοοι, θά ύποχρεώνταν νά πᾶν στήν Πολωνία. Καί δσοι εἶχαν ἀλλή ὑπηκοότητα, νά πᾶν στής χώρες τους.

‘Ο Ἀρχιεπίσκοπος ρώτησε:

— Διατί οι Ἐβραίοι τῆς Ἑλλάδος Ισπανοί ύπήκοοι θά πᾶν στήν Ισπανία, οι Ἐβραίοι Ιταλοί ύπήκοοι θά πᾶν στήν Ιταλία καί δέν μένουν στήν Ἑλλάδα οι Ἐβραίοι Ἑλληνες ἀλλά πρέπει νά μεταφερθοῦν στήν Πολωνία;

‘Ο Πληρεξούσιος τοῦ Ράιχ, στενοχωρημένος ἀπό τό ἐρώτημα, ἀρνήθηκε νά ἀπαντήσῃ. Εἶπε ἀπλῶς δότι οι ἐλληνικῆς ύπηκοότητος Ισραηλίτες στέλνονται στήν Πολωνία «διά νά ἐργασθοῦν».

‘Ο Ἀρχιεπίσκοπος ρώτησε:

— ‘Εάν στέλλωνται στήν Πολωνία διά νά ἐργασθοῦν, διατί στέλλονται καί αι γυναῖκες καί τά παιδιά καί οι γέροντες;

‘Ο Πληρεξούσιος τοῦ Ράιχ εἶπε:

— Διότι θά εἶναι σκληρόν νά χωρισθοῦν αι οἰκογένειαι.

Έάν μεταφερθούν έν πλήρει συγκροτήσει θά ζήσουν καλύτερα!

Ο Αρχιεπίσκοπος έκαμε καί πάλιν ἔκκληση Θερμή στόν Γερμανό Πληρεξούσιο. Τοῦ μίλησε έν δόνματι τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καί τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Ο Altenburg περιορίστηκε νά δώση τήν ἀσφῆ ὑπόσχεση ὅτι θά φροντίση νά μετριασθῇ ἡ αὐστηρότητα μέτρην ὅποια ἐφαρμοζόταν τήν ἐποχή ἐκείνη τό μέτρον.

* * *

Στό μεταξύ ἡ ἔξοντωση τῶν Ἐβραίων τῆς Θεσσαλονίκης συνεχίζοταν συστηματικά. Ἡ ἀγάνακτηση κορυφώθηκε σ' ὅλη τήν Ἑλλάδα. Ἔκκλήσεις καί διαμαρτυρίες ἔφθαναν συνεχῶς στήν Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν. Ἀπό τίς ἴστραπλιτικές ὄργανώσεις τῆς Λάρισας, τῆς Χαλκίδας, τοῦ Βόλου, τῆς Βέροιας, πού διακήρυξαν τήν ἀλληλεγγύην τους πρός τούς ὁμόφυλούς τους τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀπό τίς ἑλληνικές ὄργανώσεις ὅλων τῶν πόλεων. Ο Αρχιεπίσκοπος σκέφθηκε νά μεταφέρει καί πάλι τό κοινό αὐτό αἰσθημα στούς Γερμανούς ἀρμοδίους. Κάλεσε στήν Ἀρχιεπισκοπή τούς ἑκπροσώπους τῶν Ἀνωτάτων Πνευματικῶν Ἰδρυμάτων, τῶν Ἐπιστημονικῶν καί Ἐπαγγελματικῶν Ὀργανώσεων. Ἀπεφάσισαν δολοί νά ἀπευθύνουν ἀπό κοινοῦ, ὑπό τήν σκέπτην τῆς Ἔκκλησίας, ἔντονα ὑπομνήματα πρός τόν Πρόεδρο τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καί πρός τόν Πληρεξούσιο τοῦ Ράιχ.

Τό ὑπόμνημα πρός τόν Πρόεδρο τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἶναι τό ἀκόλουθο:

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23 Μαρτίου 1943

Πρός τόν Κύριον

Κωνσταντίνον Λογοθετόπουλον

Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως

Ἐνταῦθα

Κύριε Πρόεδρε,

Ο Ἑλληνικός Λαός ἐπληροφορεῖτο κατ' αὐτάς μετ' εὐλόγου ἐπιλήξεως καί δόδυνης ὅτι αἱ Γερμανικάὶ Στρατιωτικαὶ Ἀρχαὶ Κατοχῆς ἥρξαντο ἐφαρμόζουσαι ἐν Θεσσαλονίκῃ τό μέτρον τῆς βαθμαίας ἐκτοπίσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰσραπλιτικοῦ στοιχείου ἔξω τῶν δρίων τῆς χώρας καί ὅτι αἱ πρῶται ὀμάδες τῶν ἐκτοπιζομένων εὑρίσκονται ἡδη καθ' ὅδον πρός τήν Πολωνίαν. Ἡ δέ δόδυνη αὔτη τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ὑπῆρξε κατά τοσούτῳ μᾶλλον βαθυτέρα καθ' ὅσον:

1. Κατά τό πνεῦμα τῶν δρων τῆς ἀνακωχῆς πάντες οἱ Ἑλληνες πολῖται ἔμελλον νά τύχουν τῆς αὐτῆς μεταχειρίσεως ὑπό τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς, ἀδιακρίτως φυλῆς καί θρησκεύματος.

2. Οι Ἑλληνες Ἰσραηλῖται οὐ μόνον ἀνεδείχθησαν πολύτιμοι συντελεσταί τῆς οἰκονομικῆς ἐπιδόσεως τῆς χώρας ἀλλά καί γενικῶς ἐπέδειξαν νομιμοφροσύνην καί πλήρη κατανόησιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν ὡς Ἑλλήνων. Οὕτω μετέσχον τῶν κοινῶν θυσιῶν ὑπέρ τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος καί εὐρέθησαν εἰς τήν πρώτην γραμμήν τῶν ἀγώνων τούς ὅποιους διεήγειτο τό Ἑλληνικόν Ἐθνος ἀμύνομενον τῶν ἀπαραγράπτων ἴστορικῶν δικαίων του.

3. Η νομοταγία τοῦ ἐν Ἑλλάδι Ἰσραηλιτικοῦ στοιχείου ἀποκλείει προκαταβολικῶς πᾶσαν αἰτίασιν περί ἀναμείξεως του εἰς ἐνέργειας καί πράξεις δυναμένας ν' ἀπειλήσουν, ἔστω καί πόρρωθεν, τήν ἀσφάλειαν τῶν Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς.

4. Ἐνώπιον τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τά τέκνα τῆς κοινῆς Μητρός Ἑλλάδος ἐμφανίζονται ἀδιαρήκτως ἡνωμένα καί μέλη ισότιμα τοῦ ἐθνικοῦ ὄργανοισμοῦ, ἀσχέτως πάσης διαφορᾶς θρησκευτικῆς ἡ δογματικῆς.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΚΑΤΟΧΩΝ ΒΡΑΒΕΙΟΥ

«ΔΙΚΑΙΟΙ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ»

ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΓΙΑΝΤ-ΒΑΣΕΜ

1. Ἀδελφή Ἐλένη Κάπαρη – ΜΔΔ
2. Ἀρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός – ΜΔΔ
3. Ἀγγελος Ἐβερτ – ΜΔΔ
4. Μιχαήλ Γλύκας – ΜΔΔ
5. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεννάδιος – ΜΔΔ
6. Μαρία Χολύβα – ΜΔΔ
7. Ἀριστείδης Κεστεκίδης – ΜΔΔ
8. Κλεοπάτρα Μίνου – ΜΔΔ
9. Βασίλειος Κραψίτης – Δ
10. Χρίστος Παπαστεργίου – ΔΔ
11. Ὁρέστης Πασχαλίδης – ΔΔ
12. Ειρήνη Τυπάλδου – ΜΔΔ
13. Δημήτριος Βλαστάρης – ΜΔΔ
14. Δημήτριος Βρανόπουλος – ΜΔΔ
15. Ἡλίας καί Πόπη Γιαννοπούλου – ΜΔΔ
16. Πέτρος καί Ειρήνη Ζωγράφου – ΜΔΔ
17. Μανώλης Πετράκης – ΜΔΔ
18. Μητροπολίτης Ζακύνθου Χρυσόστορος – ΜΔΔ
19. Λουκᾶς Καρρέρ – ΜΔΔ
20. Μιχαήλ Σκουλάτος – ΜΔΔ
21. Ἀθανάσιος καί Βασιλική Κεφαλᾶ – Δ
22. Δρ. Γεώργιος Κηλαϊδίτης – ΜΔΔ
23. Στέφανος καί Μανταλένα Κορφιάτη – ΜΔΔ
24. Δρ. Πάνος Μαχαίρας – ΜΔΔ
25. Γεώργιος καί Μανταλένα Μιτζελώτης – ΜΔΔ

Σημείωση: Οι κάτοχοι τοῦ Βραβείου εἴναι, σ' ὅλοκληρο τό κόσμο, ἄτομα πού βοήθησαν τούς Ἐβραίους νά σωθοῦν ἀπό τούς Ναζί. Τό «Δέντρο» σημαίνει ὅτι ἔχει φυτευθεῖ μέ τό δονομά τους δέντρο, τό ΜΔΔ = Μετάλλιο, Δέντρο καί Τιμητικό Δίπλωμα, ΔΔ = Δέντρο καί Τιμητικό Δίπλωμα Δ = Τιμητικό Δίπλωμα.

5. Ἡ Ἅγια ἡμῶν Θρησκεία ούδεμίαν ἀναγνωρίζει διάκρισιν, ὑπεροχήν ἡ μείωσιν ἐρειδομένην ἐπί τῆς φυλῆς ἢ τῆς θρησκείας, δογματίζουσα ὅτι «οὐκ ἔνι 'Ιουδαῖος ούδε 'Ἑλλην» (Γαλ. Γ', 28), καταδικαζόμενης ούτω πάσης τάσεως πρός δημιουργίαν οιασδήποτε διακρίσεως ἐκ φυλετικῆς ἢ θρησκευτικῆς διαφορᾶς· καί

6. Ἡ κοινότης τῶν τυχῶν ἐν ἡμέραις δόξης καί εἰς περιόδους ἐθνικῶν ἀτυχημάτων ἐσφυρλάτησαν, ἐπί τοῦ ἀκμονὸς τῆς Ἑλληνικῆς εὐψυχίας, ἀκαταλύτους δεσμούς μεταξύ πάντων ἀνεξιρέτως τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν, εἰς οιανδήποτε καί ἄν ἀνήκουν φυλήν.

Δέν ἀγνοοῦμεν βεβαίως τήν ύφισταμένην βαθεῖαν ἀντίθεσιν μεταξύ τῆς Νέας Γερμανίας καί τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ στοιχείου. Ούδε καί προτιθέμεθα νά γίνωμεν ύπεραπολογηταί ἡ καί ἀπλῶς κριταί τοῦ διεθνρύς Ἰσραηλιτισμοῦ καί τῆς τοιαύτης ἡ τοιαύτης δράσεώς του εἰς τήν σφαῖραν τῶν μεγάλων πολιτικῶν καί οἰκονομικῶν προβλημάτων τοῦ κό-

σμου. Ήμας ένδιαφέρει σήμερον άποκλειστικώς και άνησυχεί ζωηρώς ή τύχη των 60.000 συμπολιτών 'Ισραηλιτών, των οποίων έγγνωρίσαμεν, κατά τήν μακράν έν δουλειά και έλευθερία συνδιαβίωσιν, και τών αισθημάτων τήν εύγενειαν και τήν φιλάδελφον διάθεσιν και τών ιδεών τήν προσδευτικότητα και τήν οίκονομικήν δραστηριότητα και, όπερ σπουδαίοτερον, τήν άδιαβλητον φιλοπατρίαν. Τούτελευταίου τούτου μάλιστα μάρτυς ἀψευδής πρόκειται ό μέγας ἀριθμός τῶν θυμάτων τά όποια οι 'Ελληνες 'Ισραηλῖται προσήνεγκον, ἀγογύστως και ἄνευ δισταγμῶν, εἰς τόν βωμόν τοῦ πρός τήν κινδυνεύουσαν κοινήν Πατρίδα καθήκοντος.

Κύριε Πρόεδρε,

'Εχομεν τήν βεβαίότητα ότι καὶ ή Κυβέρνησις σκέπτεται καὶ αἰσθάνεται καθ' ὅν τρόπον καὶ πάντες οἱ λοιποὶ 'Ελληνες ἐπί τοῦ προκειμένου ζητήματος. Πιστεύομεν ἐπί πλέον ότι θά ἔχετε ἡδο προβῆτος εἰς τά ἀναγκαῖα διαβήματα πρός τάς 'Αρχάς Κατοχῆς διά τήν ἀναστολήν τοῦ ὁδυνηροῦ καὶ ἀσκόπου μέτρου τῆς ἑκτοπίσεως τοῦ ἐν 'Ελλάδι 'Ισραηλιτικοῦ στοιχείου. 'Ελπίζομεν μάλιστα ότι θά ὑπεδείξατε πρός τούς 'Ισχυρούς ότι ή τοιαύτη σκληρά μεταχείρισις τῶν 'Ισραηλιτῶν 'Ελλήνων ὑπηκόων, κατ' ἀντιδιαστολήν πρός τούς ἐν 'Ελλάδι 'Ισραηλῖτας ἄλλων ὑπηκοοτήτων, καθιστᾶ ἔτι μᾶλλον ἀδικιολόγητον, καὶ τοῦ ἀκολουθίαν ἥθικως ἀπαράδεκτον, τό τεθέν εἰς ἐφαρμογήν μέτρον. 'Εάν δέ τυχόν προβάλλωνται λόγοι ἀσφαλείας πρός δικαιολόγησιν αὐτοῦ, φρονοῦμεν ότι θά ἥτο δυνατόν νά προταθοῦν λύσεις καὶ νά ληφθοῦν προληπτικά μέτρα, οἵνος δὲ περιορισμός μόνον τοῦ ἐν δράσει ἄφρενος πληθυσμοῦ (παρεκτός γερόντων καὶ παιδίων) εἰς ὥρισμένον μέρος τῆς 'Ελληνικῆς 'Επικρατείας ὑπό τήν ἐπιτήρησιν τῶν 'Αρχῶν Κατοχῆς, εἰς τρόπον ὥστε καὶ ή ἀσφάλεια τούτων νά κατοχυρωθεῖ – ἐστω καὶ κατά κινδύνου υπόθετικοῦ – καὶ ή τάξις τῶν 'Ελλήνων 'Ισραηλιτῶν ν' ἀποφύγει τά δεινά ἀπακόλουθα τῆς δι' ἡς ἀπειλεῖται ἑκτοπίσεως. 'Ως ἐκ περισσοῦ σημειοῦμεν ότι εἰς τό ἀνωτέρω μέτρον ὁ ὑπόλοιπος 'Ελληνικός Λαός θά ἥτο διατεθείμενος, ἔαν ἥθελε ζητηθεῖ, νά προσθέσει ἀνενδοιάστως δλόκηρον τήν ἀγογύσιν αὐτοῦ ὑπέρ τῶν χειμαζομένων ἀδελφῶν αὐτοῦ.

Εύχόμεθα όπως αἱ 'Αρχαί Κατοχῆς ἀντιληφθοῦν ἔγκαιρας τό ἀσκοπον τῆς διώξεως εἰδικῶν τῶν 'Ελλήνων 'Ισραηλιτῶν, οἵτινες καταλέγονται μεταξύ τῶν εἰρηνικωτέρων, φιλονομωτέρων καὶ παραγωγικωτέρων στελεχῶν τοῦ τόπου. 'Εάν ὅμως, παρά πᾶσαν ἐπλίδα, ἥθελον ἐμείνειν ἀμέταπείστως εἰς τήν πολιτικήν τῆς ἑκτοπίσεως αὐτῶν, φρονοῦμεν ότι ή Κυβέρνησις, ὡς φορεύς τῆς ἀπομενούσης πολιτικῆς ἔξουσίας ἐν τῷ τόπῳ, θά ἔδει νά λάβῃ θέσιν σαφῆ ἔναντι τῶν συντελουμένων, ἀφήνουσα εἰς τούς ξένους δλόκηρον τήν εύθυνην τῆς διαπραττομένης προδῆλου ἀδικίας. Διότι οὐδέεις, νομίζομεν, δικαιοῦται νά λησμονῆται ότι πᾶσαι αἱ πράξεις τῆς δυσχερούς ταύτης περιόδου, ἀκόμη καὶ ὅσαι κείναι ἔξω τῆς θελήσεως καὶ τῆς δυναμέως ἡμῶν, θά ἐρευνηθοῦν μίαν ἡμέραν ἀπό τό 'Εθνος διά τόν προσήκοντα ίστορικον καταλογισμόν. Κατά δέ τήν στιγμήν τῆς κρίσεως θά βαρύνει μεγάλως εἰς τήν συνείδησιν τοῦ 'Εθνους ή πλευρά τῶν ήθικῶν εύθυνῶν τάς όποιας οἱ ἀρχοντες ἐπωμίζονται καὶ δι' αὐτάς ἔτι τάς πράξεις τῶν 'Ισχυρῶν, ἐφ' ὅσον παρέλειψαν νά ἐκδηλώσουν, διά χειρονομίας ὑψηλόφρονος καὶ γενναίας, τήν κατά πάντα εὔλογον δυσφορίαν καὶ τήν ὅμοδυσμον διαμαρτυρίαν τοῦ 'Εθνους δι' ἐνεργείας θιγούσας καιρίως τήν ἐθνικήν ἐνότητα καὶ φιλοτιμίαν, ὡς ή ἀρξαμένη ἑκτόπισις τῶν 'Ελλήνων 'Ισραηλιτῶν.

Μετά τιμῆς

Ο 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνῶν καὶ πάσης 'Ελλάδος Δαμασκηνός

'Ο Πρόεδρος τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν Σ. Δοντᾶς, ὁ Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν 'Ἐρρ. Σκάσσης, ὁ Πρύτανης τοῦ 'Εθνικοῦ Μετσόβιου Πολυτεχνείου 'Ιω. Θεοφανόπουλος, ὁ Πρύτανης τῆς 'Ανωτάτης Σχολῆς Οἰκονομικῶν καὶ 'Εμπορικῶν 'Επιστημῶν Γ. Νέζος, ὁ Πρόεδρος τοῦ 'Ιατρικοῦ Συλλόγου 'Απτικοβιωτίας Μ. Καρῆς, ὁ Πρόεδρος τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου 'Αθηνῶν Π. 'Αναστασόπουλος, ὁ Πρόεδρος τοῦ Συμβολαιογραφικοῦ Συλλόγου 'Εφετείων 'Αθηνῶν καὶ Αιγαίου Κ. 'Αντωνόπουλος, ὁ Πρόεδρος τῆς 'Ενώσεως Συντακτών 'Ημερησίων 'Εφημερίδων Γ. Καράντζας, ὁ Πρόεδρος τῆς 'Εταιρείας 'Ελλήνων Θεατρικῶν Συγγραφέων Θ. Συναδίνος, ὁ Πρόεδρος τῶν 'Ελλήνων Λογοτεχνῶν Μ. 'Αργυρόπουλος, ὁ Πρόεδρος τοῦ 'Εμπορικοῦ 'Επιμελητηρίου Πειραιῶς Δ. Πετροπούλας, ὁ Πρόεδρος τοῦ Τεχνικοῦ 'Επιμελητηρίου 'Ελλάδος Α. Καράς, ὁ Πρόεδρος τοῦ 'Επαγγελματικοῦ 'Επιμελητηρίου 'Αθηνῶν Σ. Χαλκιαδάκης, ὁ Πρόεδρος τῆς 'Ενώσεως 'Ελλήνων Χημικῶν Κ. Νεύρος, ὁ Πρόεδρος τοῦ Φαρμακευτικοῦ Συλλόγου 'Αθηνῶν Α. Τσιτσώνης, ὁ Πρόεδρος τοῦ 'Οδοντιατρικοῦ Συλλόγου 'Αθηνῶν Ι. Καρέκλης, ὁ Πρόεδρος τοῦ Φαρμακευτικοῦ Συλλόγου Πειραιῶς Μ. Καλαντζάκος, ὁ Πρόεδρος τῶν 'Ελλήνων 'Ηθοποιῶν Μ. Μορίδης, ὁ Πρόεδρος τοῦ Πανελλήνιου Φαρμακευτικοῦ Συλλόγου Α. Καραμερτζάνης, ὁ Γεν. Διευθυντής Καταφυγίων 'Επειγούσης Περιθάλυμεως Θ. Σπεράντζας, ὁ Πρόεδρος τοῦ 'Ιατρικοῦ Συλλόγου Πειραιῶς Δ. Μαντούβαλος, ὁ Πρόεδρος τοῦ 'Εμπορικοῦ Συλλόγου 'Αθηνῶν Δ. Βασιλόπουλος, ὁ Πρόεδρος τοῦ 'Εμπορικοῦ καὶ Βιομηχανικοῦ 'Επιμελητηρίου Α. Πουλόπουλος, ὁ 'Αντιρρόσπαστος 'Ενώσεως 'Ελλήνων Θεατρικῶν καὶ Μουσικῶν Κριτικῶν Μ. Ροδάς, ὁ Πρόεδρος τῆς 'Ενώσεως 'Ελλήνων Βιομηχανῶν Ι. Τερζάκης, ὁ Γεν. Γραμματεύς Πανελλήνιου 'Οδοντιατρικοῦ Συλλόγου Μ. Αποστόλου, ὁ Πρόεδρος τοῦ Ιατρικοῦ Συλλόγου Καλλιθέας Μ. Ρημαντώνης.

■ Καὶ τό ύπομνημα πρός τόν Πληρεξούσιο τοῦ Ράιχ εἶναι τό ἀκόλουθο:

'Ἐν 'Αθήναις τῇ 24 Μαρτίου 1943
Πρός τήν A. 'Εξοχότητα
τόν Πληρεξούσιο τοῦ Ράιχ διά τήν 'Ελλάδα
Κύριον Gunther Altenburg
'Ενταῦθα

Εξοχότατε,

Οι κάτωθι ύπογεγραμμένοι δέν ζητοῦμεν διά τοῦ παρόντος νά ύπεισέλθωμεν καθ' οινδήποτε τρόπον εἰς τό ζήτημα γενικῆς τακτικῆς τῶν Γερμανικῶν 'Αρχῶν ἐν τῇ χώρᾳ μας ἡ ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς νά ὑποβάλωμεν ἐκ τῆς ἀφορμῆς ἐνός ζητήματος, τό δποιον κατά τάς τελευταίας αὐτάς ἡμέρας κρατεῖ εἰς περισυλλογήν καὶ συγκίνησιν ὀλόκληρον τήν ἐλληνικήν κοινωνίαν, ὡρισμένας ἀπόψεις, βέβαιοι ότι θά τάς ἔξετάσητε ἐν πνεύματι βαθείας εύμενείας καὶ ἀκόμη βαθυτέρας κατανόησεως.

Πρόκειται περί τῆς ἐκ Θεσσαλονίκης διώξεως τῆς ἐλληνικῆς ύπηκοούτητος 'Ισραηλιτικῆς Κοινότητος, ἡ δηοία ἀπό πολλού χρόνου, καθ' ὅλα νομίμως ἐντεταγμένη εἰς τά θέσμια τῆς χώρας μας, ού μόνον ούδεποτε ἐδώκεν άφορμήν παραπόνου τινός εἰς τούς 'Ελληνας, ἀλλ' ὅλως ἐναντίως προσέφερε πάντοτε μέν δείγματα σοβαρᾶς συνεργατικῆς ἀλληλεγγύης εἰς αὐτούς, εἰς δέ κρισίμους στιγμάς σοβαρᾶς ἀποδείξεις αὐταπαρήσεως καὶ αὐτοθυσίας ύπερ τοῦ τόπου.

Εἰρήσθω πρός τούτοις ότι οἱ περί ὃν ὁ λόγος 'Ισραηλῖται ούδεποτε ἀντηγνώσιθησαν ούδε ἀκόμη καὶ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν μικρῶν των ιδιωτικῶν συμφερόντων πρός ἡμᾶς, ἀλλ' ότι ἀπεναντίας ούδεποτε ἀπέλειψεν αὐτούς τό αἰσθημα τῆς πρός τήν ἐλληνικήν δλότητα εύθυνης, εἰς τρόπον ώστε νά δυνάμεθα νά διαπιστώσωμεν ότι οἱ περισσότεροι ἔξ αὐτῶν ἀνήκοντιν καὶ ἀνήκουσιν εἰς τήν τάξιν τῶν πτωχῶν.

Σημειωτέον ἔτι ότι οἱ ἐν 'Ελλάδι 'Ισραηλῖται ἔχουσι διάφορον νοοτροπίαν ἀπό τούς ἐν Γερμανία τοιούτους, ἀ-

γνοοῦσι δέ ἀκόμη καὶ τήν γλῶσσαν τῶν διοθρήσκων των ἐν Πολωνίᾳ, διόπου ἀποστέλλονται νάζησουν.

Ἐάν θετεν ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν πάντα ταῦτα, προστεθῆ δέ ὅτι κατὰ τήν μακραίνων διαδρομήν δλοκλήρου τῆς Ἑλληνικῆς Ἰστορίας μας αἱ σχέσεις μας μετά τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ στοιχείου ὑπῆρχαν πάντοτε ὀρμονικαὶ καὶ δμαλαὶ ἀπό τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος, τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξανδροῦ καὶ τῶν ἐπιγόνων του, καὶ δὴ διὰ μέσου ὄλων τῶν ἐποχῶν τῆς ἀνεξιθρῆσκου Ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας, ὡς καὶ ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ὄλως προσφάτου μας ἑθνικῆς ζωῆς, πιστεύομεν ὅτι, ἐν τῇ ψηφῇ Ἰδιότητι Ὑμῶν ὡς ρυθμιστοῦ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ μας κατά τὸν παρόντα πόλεμον, δέν Θά διστάσατε νά ἔγκολπωθῆτε τήν αἴτησίν μας ταύτην καὶ ν' ἀποφασίσητε ὅπως προσωρινῶς τουλάχιστον ἡ διώξις τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ στοιχείου ἔξι Ἑλλάδος ἀνασταῇ ἔως ὅτου τὸ Ἑλληνικόν Ἰσραηλιτικόν. ζήτημα ἔξετασθεῖ ὑπό τὸ φῶς μιᾶς εἰδικῆς καὶ ὄλως ἐμπειριστατωμένης ἔρευνης.

Εἰς τήν αἴτησίν μας, ἀλλως τε, ταύτην στιβαρόν συνεπίκουρον ἔχομεν αὐτήν ταύτην τήν πρόσφατον Ἰστορικήν πραγματικότητα, συμφώνως πρός τήν ὄποιαν, κατά τήν παράδοσιν τῆς πόλεως τῆς Θεσσαλονίκης καὶ περαιτέρω τῆς ὑπολοίπου Ἑλλάδος, μεταξύ τῶν ἄλλων ὅρων τῶν οἰκείων πρωτοκόλλων συμπεριλαμβάνεται καὶ οὗτος καθ' ὃν «αἱ Ἀρχαὶ Κατοχῆς ὑπόσχονται νά προστατεύσωσι τήν ζωῆν, τήν τιμῆν καὶ τήν περιουσίαν τῶν κατοίκων». Ὅπουνοῦσαι ἀσφαλῶς διά τοῦ ὅρου τούτου ὅτι οὐδείς ποτὲ θά ἔγινετο διωγμός τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων, ἀνεξαρτήτως θρησκεύματος, φυλῆς καὶ γένους καὶ ὅτι, συνεπώς, ἡ θεωρία τῶν φυλετικῶν ἡ θρησκευτικῶν διαιρέσεων οὐδεμίαν θά είχεν ἐφαρμογήν ἐν Ἑλλάδι.

Τοῦθ' ὥπερ ἔξι ἄλλου ἐνισχύετο ἀκόμη περισσότερον καὶ ἐκ τῶν σαφῶν μετ' ὀλίγον δηλώσεων τοῦ στρατηγοῦ Τσολάκογλου, εἰς ὃν τότε ἀνετέθη ὑπό τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς ἡ Πρωθυπουργία τῆς χώρας καὶ ὁ δοποῖς ἀνεκοίνωσε ρητῶς ὅτι «Ἐβραϊκόν ζήτημα ἐν Ἑλλάδι δέν ὑφίσταται οὕτε πρόκειται νά δημιουργηθεῖ ποτέ, ἀλλ' ὅτι πάντες οἱ Ἑλληνες, ἀσχολούμενοι εἰς τά εἰρηνικά των ἔργα, δύνανται νά ὕσιν ἥσυχοι ὅτι ἡ τιμὴ των, ἡ ζωὴ των καὶ ἡ περιουσία των τελοῦν ὑπό τήν προστασίαν τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς καὶ τῆς Κυβερνήσεως».

Ἐξοχώτατε,

Πρό δλίγων μόλις ήμερων διαδικούντων τοῦ προστατεύοντος τοῦ Προέδρου του κ. Ἰωσήφ Λόβιγγερ, ὁ δοποῖς εἶναι καὶ ὑπεύθυνος συμφώνων τῷ νόμῳ (Σουρμελὴ 2 - Ἀθῆναι).

TIMΗ TEYXOYΣ ΔΡΧ. 2

Γραφεῖα: Σουρμελὴ 2

Ἀθῆναι (109) — Τηλ. 88.39.953

★ Ἐκδότης: τὸ Κ.Ι.Σ. ἐκπροσωπούμενον ὑπό τοῦ Προέδρου του κ. Ἰωσήφ Λόβιγγερ, ὁ δοποῖς εἶναι καὶ ὑπεύθυνος συμφώνων τῷ νόμῳ (Σουρμελὴ 2 - Ἀθῆναι).

★ Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως: Νίκος Τσαπίδης, μέλος τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν Περιοδικοῦ Τύπου.

★ Ὑπεύθυνος φωτοσυνθέσεως: Κατσαούνη ΕΠΕ, Σπ. Δοντά 10, Ἀθῆναι.

★ Ἡ ἀναδημοσίευσις κειμένων εἶναι ἐλευθέρα, μέ τήν προϋπόθεσι ὅτι θά ἀναφέρεται ἡ πηγή: Περιοδικό «Χρονικά». Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου.

γράφου, τό δόποιον ἦτο ἀλήθης ὑμνος εἰς τήν πατροπαράδοτον ἀρετήν τῆς ξενίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ εἰς πάσας τάς περιπτώσεις, ἀκόμη καὶ ὅταν πρόκειται περὶ ὑποτιθέμένων ἔχθρων. Ἄλλα ποῖον ἄραγε δέν πρέπει νά είναι τό αἰσθημα τοῦ πόνου τοῦ ίδιου αύτοῦ Λαοῦ, εἰς τήν καρδίαν τοῦ δόποιού δύο χιλιετηρίδες Χριστιανισμοῦ ἐνεστάλαξαν βαθύτατα τό νάμα τῆς ὑπευθύνου ἀγάπης, δταν βλέπει τούς ίδιους του ἀδελφούς ἀποσπωμένους ἀπό τόν βωμόν τῆς κοινῆς Πατρίδος, τήν δοποίαν αύτοί είχον ἀπό χρόνων περιπυχθεῖ μέ ἀπεριόριστον ἐμπιστοσύνην καὶ μέ πνεῦμα ἀνεπιλήπτου πρός ήμᾶς ἀλληλεγγύης:

Ἐξοχώτατε.

Ἐν δόνματι τῶν ἀκραίφων ἐκείνων ίδεων, τάς δοπίας τό Ἑλληνικόν Πνεῦμα καὶ ἡ ψηφή καλλιέργεια τῆς πατρίδος σας ἀνύψωσαν εἰς συνθήματα πανανθρωπίνου ἀκτινοβολίας καὶ ἀσυζητήτου ἐπιβολῆς, ἔξαιτούμεθα δημος ἡ ψηφή ήμῶν ζητουμένη ὑπέρ τῶν Ἰσραηλιτῶν συνυπηκόων μας ἀναστολή τῆς διώξεως των πραγματοποιηθεῖ τάχιστα, καὶ διαβεβαιοῦμεν «Υμᾶς ὅτι δλόκληρος ὁ Ἑλληνικός Λαός θά είναι εἰς θέσιν νά ἔκτιμή ση δεόντως τήν φωτεινήν σας αὐτήν Ιστορικήν χειρονομίαν.

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

· Ακολουθοῦν αἱ ψηφαφαί τῶν ἐκπροσώπων τῶν Ἀνωτάτων Πνευματικῶν Ἰδρυμάτων καὶ τῶν Ἐπιστημονικῶν καὶ Ἐπαγγελματικῶν Ὁργανώσεων.

· Ο Ἀρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός δέν σταμάτησε τίς ἐνέργειές του. Είδε πάλι τόν Altenburg καὶ ζήτησε τήν ἐπέμβασή του. Μέ το σχηματισμό τῆς νέας Κυβερνήσεως Ιωάννου Ράλλη καταπότισε τόν νέον Πρωθυπουργό καὶ τοῦ ζήτησε νά χειρισθῇ καταλλήλως τό ζήτημα μέ τόν Ἀρχιστράτηγο τῆς Νοιοδυτικῆς Εύρωπης Λέερ. Παράλληλα ἔκαμε τίς ἀκόλουθες ἐνέργειες:

α) Παρακάλεσε τόν Πρόεδρο τοῦ Διεθνοῦ Ἑρυθροῦ Σταυροῦ στήν Ἑλλάδα νά ἐνεργήσῃ πλησίον τῶν κυβερνήσεων τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν γιά νά ἐνδιαφερθοῦν γιά τούς Ἰσραηλίτες τῆς Ἑλλάδας, πού η μετατόπισή τους στήν Πολωνία ισοδυναμοῦσε μέ δλοσχερῆ ἐξόντωση.

β) Μεσολάβησε στό Διεθνή Ἑρυθρό Σταυρό νά δώση τρόφιμα γιά νά λειτουργήσουν συσσίτια γιά τούς Ἰσραηλίτες τῆς Θεσσαλονίκης, πού τούς ἔχουν ἀπομονώσει. Καὶ παρακάλεσε τόν Ἑλληνική Κυβέρνηση νά διαθέσει τά τεχνικά μέσα. Πράγματι τά συσσίτια λειτουργήσαν ἀμέσως. Τό υπουργεῖον Ἐθνικῆς Προνοίας ἀνέλαβε τήν τεχνική δργάνωσή τους καὶ διαδικούντων τοῦ Διεθνής Ἑρυθροῦ Σταυρού ἔδωσε ἀφοία.

γ) Ἀνέλαβε νά στέλνη κρυφά στή Θεσσαλονίκη τίς εισφορές τῶν Ἰσραηλιτῶν τῶν Ἀθηνῶν υπέρ τῶν διοφύλων τους τῆς Θεσσαλονίκης. Τά ἐμβάσματα αιτά γίνονταν μέ ἐπιταγές τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρός τόν Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γεννάδιον.

★★★

· Ἀργότερα, ὅταν οι διωγμοί ἤρχισαν νά χτυποῦν καὶ τούς Ἐβραίους τῶν Ἀθηνῶν, διαδικούντων τοῦ Διεθνής Σταυροῦ, ἀλληλεγγύης καὶ αὐτή τήν ἀπόφαση:

Κάλεσε τόν τότε γενικό διευθυντή τῶν Διοικητικῶν Υπηρεσιῶν τοῦ Δήμου Ἀθηνῶν Π. Χαλδέζον καὶ τοῦ εἰπεῖς: «Ἐγώ ἔκαμα τόν σταυρό μου, μίλησα μέ τό Θεό, καὶ ἀπεφάσισα νά σώσω δοσες ψυχές Εβραίων ήμπορῶ. Ἐστω καὶ ἀνέλαβε τήν τεχνική δργάνωσή τους τοῦ Δήμου γιά νά πάρουν ταυτότητα ἡ Χριστιανοί Εβραίοις».

· Ο διευθυντής τοῦ Δήμου δέχτηκε. Ἐν συνεννοήσει μ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΖΟΡΝΟΝ

Γραφεῖα: Σουρμελὴ 2

Ἀθῆναι (109) — Τηλ. 88.39.953

★ Ἐκδότης: τό Κ.Ι.Σ. ἐκπροσωπούμενον ὑπό τοῦ Προέδρου του κ. Ἰωσήφ Λόβιγγερ, ὁ δοποῖς εἶναι καὶ ὑπεύθυνος συμφώνων τῷ νόμῳ (Σουρμελὴ 2 - Ἀθῆναι).

★ Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως: Νίκος Τσαπίδης, μέλος τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν Περιοδικοῦ Τύπου.

★ Ὑπεύθυνος φωτοσυνθέσεως: Κατσαούνη ΕΠΕ, Σπ. Δοντά 10, Ἀθῆναι.

★ Ἡ ἀναδημοσίευσις κειμένων εἶναι ἐλευθέρα, μέ τήν προϋπόθεσι ὅτι θά ἀναφέρεται ἡ πηγή: Περιοδικό «Χρονικά». Κεντρικοῦ Ισραηλιτικοῦ Συμβουλίου.

ένα τμηματάρχη του Δήμου άνοιξαν Ιδιαίτερο δημοτολόγιο, όπου καταχωρήθηκαν 560 Έβραίοι ώς Χριστιανοί. Καί σώθηκαν.

Εύτυχώς δέν έγινε καμιά προδοσία.

★ ★ ★

Η τραγωδία τῶν Έβραίων τῆς Ἑλλάδας, μέσα στά γενικά μέτρα τοῦ Χιτλερισμοῦ ἐναντίον τῶν Έβραίων τῆς Εὐρώπης, βεβαίως ὀλοκληρώθηκε. Ἀλλά ἡ Ἑλληνική συνείδηση εἶναι ἡσυχὴ ὅτι ἔκαμε καὶ σ' αὐτὸ τό ζήτημα τό χρέος της.

Ίδού ἔνα συνοπτικό ἡμερολόγιο τῆς ἑξοντώσεως τῶν Έβραίων τῆς Ἑλλάδος ἀπό τό Ἀρχεῖο τοῦ Ἀρχιεπισκόπου:

Μάρτιος 1943. Διαταγή διωγμοῦ καὶ ἔκτελεσις ταύτης, περιορισμός εἰς στρατόπεδον συγκεντρώσεως Θεσ/νίκης (Χίρξ) 60.000 Ἰσραηλιτῶν Θεσσαλονίκης.

Μέχρι 15 Μαΐου 1943 ἀπεστάλησαν ἀπαντες οι ανωτέρω εἰς στρατόπεδα συγκεντρώσεως ἐν Πολωνίᾳ (Μπριγκενάου, "Αουσβίτζ"). Ἐξ αὐτῶν τά 90% ἐθανατώθησαν εἰς θαλάμους ἀερίων καὶ ἐκεῖθεν εἰς τά κρεματόρια πρός καυσίν.

Ἀπρίλιος 1943. Ἐκ τῆς περιοχῆς Ἀνατ. Θράκης ἔξεπισθησαν εἰς στρατόπεδα συγκεντρώσεως Γερμανίας περί τούς 3.000. Ἐξ αὐτῶν οὐδείς εύρισκεται ἐν ζωῇ.

Ἀπρίλιος 1943. Ἐκ τῆς περιφερείας Δυτ. Θράκης ἀπήχθησαν ὑπό τῶν Βουλγάρων περί τάς 5.000 Ἰσραηλίται, οἵτινες ἔξηφανίσθησαν ἀγνοούμενης παντελῶς τῆς τύχης των, μηδενός ἐπιστρέψαντος.

Σεπτέμβριος 1943. Μετά τὴν συνθηκολόγησιν τῆς Ἰταλίας ἐπεξετάθη ὁ διωγμός τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τάς πόλεις Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Λαρίσης, Τρικάλων, Ιωαννίνων, Πρεβέζης. Πατρῶν καὶ ἄλλων τινῶν μικρῶν πόλεων, ἀπαχθέντων καὶ μεταφερθέντων εἰς στρατόπεδα συγκεντρώσεως Πολωνίας μέχρι Μαρτίου 1944 συνολικῶς 4.500 ἀτόμων, ἐξ ὧν διεσώθησαν μόνον περὶ τούς 200.

Ιούνιος 1944. Συνελήφθησαν εἰς νῆσον Κέρκυραν καὶ Ρόδον περὶ τά 2.500 περίπου ἄτομα, ἐξ ὧν ἐπέστρεψαν περὶ τά 50.

10 Ιουνίου 1944. Ἀπήχθησαν ἐκ Κρήτης καὶ ἐπεβιβάσθησαν πλοίου περὶ τά 350 ἄτομα, ἀτίνα ἐπνίγησαν ἀπαντα. τορπιλισθέντος τοῦ πλοίου ἔξωθι τῶν Χανίων.

Ο Έβραισμός τῆς Ἑλλάδος γιά τήν ἀπόπειρα στό Μητροπολιτικό Ναό

Μέ άνακοινώσῃ του τό Κεντρικό Ἰσραηλιτικό Συμβούλιο, ἐκπροσωπώντας τόν Έβραισμό τῆς Ἑλλάδος, ἐκφράζει τό βαθύτατο ἀποτροπιασμό του γιά τήν τοποθέτηση βόμβας στό Μητροπολιτικό Ναό Ἀθηνῶν, καθώς καὶ τήν ἐλπίδα ἀποφυγῆς παρομοίων ἐνεργειῶν κατά τῶν ιερῶν καθιδρυμάτων τῆς Θρησκευτικῆς λατρείας.

■ Σχετικό τηλεγράφημα ἀπεστάλη καὶ στόν Προκαθήμενό τῆς ἐλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἀρχιεπίσκοπο κ. Σεραφείμ.

Τί ἐπιδιώκει ό ἡγέτης τῆς Λιβύης

Σχόλιο τοῦ κ. Γ. ΜΑΡΙΝΟΥ

Από τόν «Οἰκονομικό Ταχυδρόμο» (25–2–1982) ἀναδημοσιεύουμε τά παρακάτω, πού ἔχει γράψει ὁ διευθυντής του κ. Γ. Μαρίνος.

«Μέ ἀφορμή τό γνωστό ἐκρηκτικό ἐπεισόδιο στόν κόλπο τῆς Σύρτεως στή Λιβύη, ὅπου τά ἀεροπλάνα τοῦ συνταγματάρχη Καντάφι, κατά δήλωση τοῦ ίδιου, ἐπιτέθηκεν ἐναντίον τῶν ἀμερικανικῶν, πού ἔκαναν ἀσκησή σέ διεθνῆ ὅδατα καὶ κατέρριψαν ἔνα δάπτα, γιά νά ἐπακολουθήσει κατάρριψη δύο λιβυκῶν (πάντα κατά δήλωση τοῦ κ. Καντάφι καὶ πρός πλήρη διαφωνία μέ δσα γράφουν καὶ λένε οι διάφοροι σχολιαστές προκειμένου νά ρίξουν δλες τίς εύθυνες στήν ἀμερικανική πλευρά) συνεργάτης τοῦ «Βήματος» κ. Ν. Τ. Ἀργυρόπουλος προέβη σέ μια πολύ διαφωτιστική πληροφοριακή καὶ σχολαστική παρουσίαση τοῦ θέματος αὐτοῦ, ἀπό τήν όποια ἔνα τμῆμα της ἀφορᾶ τούς στόχους τοῦ ἡγέτη τῆς Λιβύης (τούς στόχους τοῦ κ. Ρήγκαν τούς γνωρίζουμε δλοι καὶ συνομίζονται στή διατήρηση καὶ ισχυροποίηση τῆς ἡγεμονίας του στό Δυτικό Κόσμο καὶ παρεμπόδιση τῆς ἀντίστοιχης ἀμφισβήτησής της ἀπό τήν ἔξι τους ἡγεμονικῶν στόχων σοβιετική πλευρά). Γράφει δ κ. Ἀργυρόπουλος:

«Καί οι στόχοι τοῦ Λίβου συνταγματάρχη ποιοι ἦταν; Ἡ κανταφική δραστηριότητα ἔχει περάσει τά τελευταῖα χρόνια ἀπό διάφορες φάσεις: ἀπό τήν προσπάθεια ὀργάνωσης συνωμοσιῶν γιά τήν ἀποσταθεροποίηση καθεστώτων σέ γειτονικά κράτη, μέχρι τήν προσπάθεια τῆς ἐνοποίησης τῶν Ἀράβων ὑπό τήν ἡγεσία τοῦ συνταγματάρχη ἀπό τίς βλέψεις γιά κατακτήσεις ξένων ἐδαφῶν* μέχρι τίς ἀμεσες στρατιωτικές ἐπεμβάσεις σέ ἀφρικανικές χώρες. Κύριο χαρτί στήν πολιτική τοῦ Μωαμάρ Καντάφι είναι ἡ ἐπιθετικότητα καὶ ἡ προκλητικότητα. Πιετεύει πώς ἔτσι γοητεύει τούς τόσο καταπιεσμένους Ἀραβεῖς. Πάντα θορυβώδης καὶ συχνά ἀποτυχημένος ὁ συνταγματάρχης δέν ἥταν δυνατό νά συμπεριφερεῖ διαφορετικά στά γεγονότα τοῦ κόλπου τῆς Σύρτης. Τελικά, δ Μωαμάρ Καντάφι ἔχει διαλέξει τό ρόλο τοῦ «πατλικαριού» πού μπορεῖ νά τά «βάλει» μέ τέσσερις ἀντιπάλους συγχρόνως. Τό κακό γι' αὐτόν είναι πώς, συνήθως, συμβαίνει νά ἐμφανίζονται ἀπέναντί του πέντε ἀντίπαλοι».

■ Τά «Χρονικά» θά ἥθελαν μόνο νά προσθέσουν στό σημεῖο(*) δτι δ Καντάφι κατ' ἐπανάληψη ἔχει κατηγορηθεῖ γιά τίς βλέψεις του στήν Κρήτη, στή Μάλτα καὶ στή Σικελία, τίς όποιες θεωρεῖ σάν μέρος τοῦ εύρυτερου Μεσογειακοῦ χώρου πού ἀνήκει στή χώρα του! Φαίνεται, μάλιστα, δτι γιά «νά θολώσει τά νερά» βάζει τά ὄργανά του νά κατηγοροῦν δλους (καὶ κυρίως τούς Ἰσραηλινούς) δτι δῆθεν αὐτοί ἔχουν βλέψεις κατά τῆς Κρήτης...

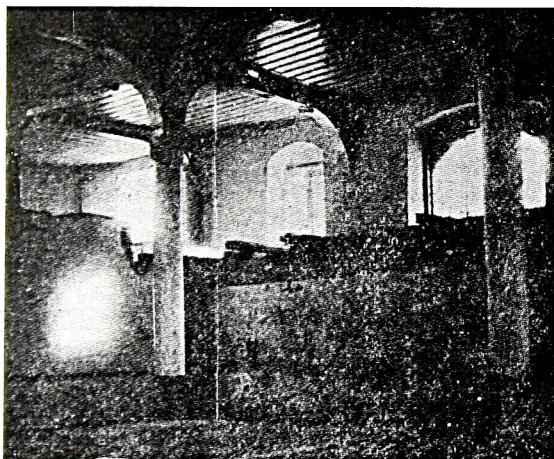
Οι Βούλγαροι συναγωνίζονται τούς Γερμανούς σέ αντιεβραϊκό μένος

Είναι βεβαίως γνωστά τά μαρτύρια καί οι διώξεις τών Έβραιών από τούς Γερμανούς στις χώρες πού κατέλαβαν τά χιτλερικά στρατεύματα. «Ολος ὁ κόσμος γνωρίζει τή φρίκη τών στρατοπέδων τοῦ Θανάτου καί τήν έξοντωση έκατομμυρίων Ισραηλιτών, κατά τρόπο πού έξευτέλισε τόν άνθρωπινο πολιτισμό καί κατέβασε τόν άνθρωπο στή θμη τοῦ κτήνους.

Λίγοι, όμως, ίσως ξεύρουν ότι, έκτος από τούς Ναζί, στόν εύρωπαϊκό χώρῳ ύπηρξαν κάποιοι άκομα πού, μιμούμενοι τόν αύθεντη τοῦ Βερολίνου, έξετέλεσαν όργανωμένες καί καθοδηγούμενες από τά κράτη διώξεις κατά τών Ισραηλιτών. Αύτοί είναι οι Βούλγαροι. Οι τελευταίοι μπήκαν στήν Έλλάδα καί ώς έντολοδοχοι τοῦ Χίτλερ κατέλαβαν έπαρχιες κράτους, έναντιον τοῦ όποιου δέν είχαν κηρύξει τόν πόλεμο.

Οι Βούλγαροι, άμεσως μετά τήν είσοδό τους στής έλληνικές πολιτείες καί τά χωριά, έπιδοθηκαν σέ ένα πρωτοφάνες καί συστηματικό πρόγραμμα διώξεως τών κατοίκων, καί τών Έλλήνων καί τών Έβραιών, τών διαφόρων Ισραηλιτικών Κοινοτήτων, πού άνθούσαν στής πόλεις τής Ανατολικής Μακεδονίας καί τής Δυτικής Θράκης.

Πρώτη «μέριμνα» τών βουλγαρικών Αρχών κατοχής ήταν νά ύποχρεώσουν τούς Έβραιους νά φορούν στό στῆθος κίτρινο πεντάλφα. Στή συνέχεια τούς άπαγορεύσουν νά περνοῦν από τε κεντρικούς δρόμους καί νά συχνάζουν σέ πλατείες, κέντρα, κ.λ.π. Οι έβραικές περιουσίες κατασχέθηκαν, άφαιρέθηκαν από τούς Ισραηλίτες όλα τά τιμαλφή καί τά πράγματα άξιας καί τούς άπαγορεύτηκε νά άσκούν

Έσωτερικό τής Συναγωγής που καταστράφηκε.

όποιαδήποτε έργασία. Από τά άλλα μέτρα, πού άρχικά πήραν οι Βούλγαροι έναντιον τών Έβραιών, ήταν καί ή έπιστράτευση τών νέων σέ καταναγκαστική έργασία.

Από τούς όμαδικούς καί όργανωμένους διωγμούς τών Βουλγάρων, κατά τών Έλληνων Έβραιών τής Βορείου Ελλάδος, οι χαρακτηριστικότεροι είναι οι έξης:

«Ολοι οι Έβραιοι τών Σερρών συγκεντρώθηκαν μία νύχτα, δύρηγχθηκαν πρός άγνωστη κατεύθυνση καί έξαφανίστηκαν. Γιά τήν περίπτωση, είναι χαρακτηριστικά δσα άναφέρονται σέ μια έκθεση πού συνέταξε πανεπιστημιακή έπιπτροπή, πρός τούς Πρυτάνεις τών Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης. Τήν έκθεση ύπογράφουν οι καθηγητές τοῦ Πανεπιστημίου Δ. Χόνδρος, Ι. Θεοδωρακόπουλος, Ν. Βλάχος καί Χρ. Φραγκίστας. Γράφουν οι «Ελληνες πανεπιστημιακοί διδάσκαλοι: «Εις τά κατεχόμενα έλληνικά έδαφοι οι Βούλγαροι προέβησαν έις πλήρη έξόντωσιν τών Έβραιών. Εις τάς Σέρρας μίαν νύχτα ηναψαν όλα τά φῶτα τών δρόμων και έντος όλιγου ή πόλις έγέμισε άπό θρήνους καί όδυρμούς. Οι «Ελληνες κλεισμένοι είς τά σπίτια των από ένωρίς, δέν ήξευραν τί συνέβαινε» τήν έπομένην δέν ύπήρχεν ούτε είς Έβραίος είς τήν πόλιν».

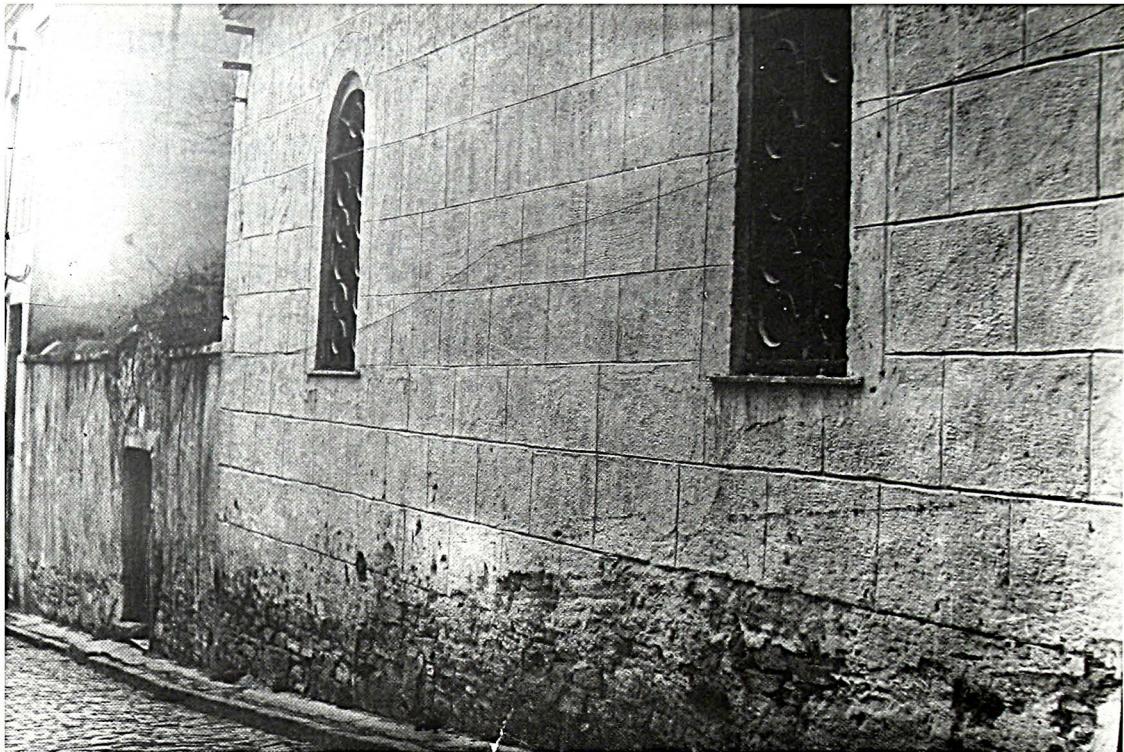
Ακόμα τραγικότερη ήταν ή τύχη τών Ισραηλιτών τής Καβάλας. Τήν 21 — 1 — 1943 έπιστρατεύτηκαν 460 Έβραιοι, τετρακόσιοι πολιτικῶς καί έξιντα στρατιωτικῶς. Οι έπιστρατευθέντες μεταφέρθηκαν γιά καταναγκαστική έργασία στή σιδηροδρομική γραμμή Σιδηροκάστρου — Σιμιτλή. Από αύτούς, οι 400 παραδόθηκαν στούς Γερμανούς. Γιά τήν τύχη τών Ισραηλιτών αυτών θυμάται ο Χάιμ Κάλβο από τή Θεσσαλονίκη, δ οποίος κατόρθωσε νά δραπετεύσει, μέσα από τήν ταραχή τής ρωσικής προελάσσεως καί έπεστρεψε στήν Έλλαδα μόνον αύτός από τά 27 μέλη τής οικογενείας του. «Όταν φθάσαμε είς τό άπασις μνήμης «Αουσβίτς τής Σιλεσίας, έχωρισαν οι Γερμανοί όλα τά παιδιά, άγόρια καί κορίτσια μέχρι ήλικιας 14 έτών, τά έκλεισαν είς θαλάμους, όπου τά έθανάτωσαν μέ άσφυκτικά άέρια καί έπειτα τά έκαυσαν είς ειδικά κρεματόρια, τά δοπία ύπηρχαν πρός τόν σκοπόν αυτόν, 5 είς τό «Αουσβίτς, 4 είς τό Μπιργκενάου καί 1 είς τό Λούμπλιν. Οι άλλοι έδουλευαν σάν σκλάβοι καί κάθε όλιγο έγινετο έπιθεωρησις. Οι ιατροί τούς έγιναν καί οι άκατάλληλοι πρός έργασιαν έστελλοντο είς τούς θαλάμους καί άπ' έκει είς τά κρεματόρια».

Άλλα, περισσότερο από κάθε άλλη μαρτυρία, γιά τά δεινοπαθήματα τών Έβραιών τής Βορείου Ελλάδος μιλάει εύγλωττα ή έκθεση πού ύπέβαλε τήν 23 — 4 — 1945 πρός τόν καθηγητή Χόνδρο, δ πρόεδρος τής Ισραηλιτικής Κοινότητος Καβάλας Μώις Πεσσάχ. Γράφει μεταξύ τών άλλων ο Μώις Πεσσάχ:

«Η Καβάλα, πρό τής κατοχής καί μέχρι τέλη Φεβρουαρίου τοῦ 1943 είχε περί τούς 2.500 Ισραηλίτας, μεταξύ τών κατοίκων της. Ανάλογον πληθυσμόν είχαν όλαις αι άλλαι πόλεις τής Ανατολικής Μακεδονίας καί Θράκης, ήτοι έν συνόλω 9.000 περίποιου.

Μέ τήν κατοχήν τής περιφερίας μας ύπο τών βαρβάρων κατακτητών (Βούλγαροι) καί μετά τήν ζρνησιν έκ μέρους μας νά γίνωμεν όργανα κατασκοπικής συνεργασίας, ή ζωή τών Ισραηλιτών μέρα μέ τήν ημέρα, έγινετο άνυπόφορος.

Ο έβραικός πληθυσμός τής Ανατολικής Μακεδονίας καί τής Δυτικής Θράκης ξεσκάθηκε τήν νύχτα τής 3ης πρός τήν 4ην Μαρτίου έντος 2—3 ώρων, άρχισαντος τού ξεσκημάτος από τής 12ης μεσονυχτίου ώρας. Μετεφέρθησαν είς καπναποθήκας, δάτ' όπου μετά παρέλευσιν 3—4 ήμερων τούς μετέφερον είς τό έσωτερικόν τής Βουλγα-

Καβάλα: Έξωτερικό της παλιᾶς Συναγωγῆς πού καταστράφηκε από τούς Βουλγάρους. (Τώρα στή θέση της έχει άνεγερθεῖ πολυκατοικία).

ας, ήτοι κατά σειράν "Άνω Τζουμαγιά - Ντούπιτσα - Σόια - Λόμ.

'Ελεεινούς καί τρισάθλιους, όπως ήσαν, πεινασμένους τί κουρελιασμένους, άφοι οι ἄτιμοι κατακτηταί τούς ἔιεψαν ὅ,τι εἶχαν καί ὅ,τι δέν εἶχαν, τούς παρέδωσαν είς ιύς δημίους Γερμανούς συνεργάτας των καί ἔκτοτε ἀ'οείται ή τύχη των.

Οι διασωθέντες πρός τό παρόν 'Ισραηλίται τῆς Ἀνατοκῆς Μακεδονίας καί τῆς Δυτικῆς Θράκης είναι περίπου 5–70 (Καβάλα 36, Δράμα 4, Ξάνθη 2, Κομοτινή 27), δύο γυμνοί, χωρίς σπίτια, άπεντραι καί χωρίς οικογένεια).

Αύτά, κύριε, είναι έναν δίλιγοις τ' ἀποτελέσματα τοῦ βουλιρικοῦ διωγμοῦ ἐναντίον τῶν Ἑλληνοεβραίων.

Δέν παραλείπομεν νά σᾶς γνωρίσωμεν ὅτι οι Ἑβραῖοι οι Βουλγαρίας δέν ύπεστησαν εἰμή μόνον οικονομικάς μίας (ἀπαγόρευσις ἐργασίας, κατάσχεσις 20% περιουσίας των).

Μερικοί ἀπό τούς «πρωτεργάτες» τοῦ διωγμοῦ τῶν βραίων ἀπό τούς Βουλγάρους, ἦταν διπλωτάρχης Μέλερ φ στήν Καβάλα, διασκάλωφ στίς Σέρρες, δικίκωφ ἡν Ξάνθη, διασκάλωφ στήν Κομοτινή καί διοικητής Μούδρωφ ἡ Δράμα. Ὁ Μέλτερ, ἦταν φρούραρχος Καβάλας καί (ε «ίκανούς» συνεργάτες στίς κακουργίες ἐναντίον τοῦ ηθυσμοῦ, όπως τό διοικητή τοῦ τμήματος ἀσφαλείας ηγόρωφ, τό διοικητή τοῦ Α' Αστυν. Τμήματος Σάββα Νιλωφ καί τό χωροφύλακα Ιθάν Στογιάνωφ.

Ο ἐνωματάρχης Δασκάλωφ δργίασε στίς Σέρρες ώς ἐκλεστικό δργανό τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ.

Ο Γκίκωφ, ἦταν διασκάλωφ τῆς ἀσφαλείας Ξάνθης. Στό νεργητικό του εἶχε ἐκτελέσεις, λεηλασίες, φυλακίσεις, λοδαρμούς.

Ο Χρῆστος Νατσάλνικ, ἦταν διοικητής τῆς ἀσφαλείας

Κομοτινῆς, ἀπό τά πιό ἀπάνθρωπα καί αίμοβόρα θηρία. Ἡ μνήμη του προκαλεῖ ἀκόμα δέος στούς Θρακιῶτες, οι διποίοι τό κτήριο τῆς ἀσφαλείας Κομοτινῆς, ὀνόμαζαν «Βαστίλη». Ο Νατσάλνικ, δέν ἐδίσταζε μπρός στά ἀπαισιώτερα κακουργήματα. Ἔκοβε αὐτιά, ἔβγαζε μάτια!...

Στή Δράμα ὁργίασε διάφοροι Μούδρωφ, δικηγόρος τό ἐπάγγελμα, ἀρχηγός τῶν κομιτατζήδων. Ὅπηρξε τό πιό αίμοβόρο κτῆνος πού γνώρισε ἡ Μακεδονία.

"Ολοι αύτοί καί δεκάδες ἀκόμα αίματοβαμμένοι δήμοι, βοήθησαν τούς Ναζί, νά δλοκληρώσουν τήν ἔξοντωση τῶν Ἑβραίων, τή στιγμή κατά τήν ὥποια οι πεινασμένοι καί καθημαγμένοι Ἑλληνες, μοιράζονταν μέ τούς 'Ισραηλίτες τῆς χώρας μας, τή δυστυχία, τό πόνο καί τόν κατατρεγμό. «Ημεῖς οι Ἑλληνες, ἔγραφαν στήν ἔκθεση πού προαναφέραμε οι καθηγητές τοῦ Πανεπιστημίου, οι ὥποιοι θεωροῦμεν ώς ἔνα ἀπό τούς μεγαλυτέρους τίτλους τιμῆς, ὅτι εἰς τήν πατρίδα μας ποτέ δέν ύπηρξε μισαλλοδοξία ἡ ἀντισημιτισμός καί τούς Ἑλληνας πολίτας θεωροῦμεν δλους, ἀνεξαρτήτως καταγωγῆς ἡ θρησκείας, τσους είς δικαιώματα καί ὑποχρεώσεις, μέ ίδιαίτερον ἀποτροπασμόν συλλογιζόμεθα τήν τραγικήν μοίραν τῶν 'Ισραηλίτων συμπολιτῶν μας, τῶν δποίων τά παθήματα μάς κάμνουν σχεδόν νά λησμονούμεν τά ίδικά μας. Μέ συγκίνησιν συλλογιζόμεθα εύγενικήν χειρονομίαν τῶν Ἑλληνοεβραίων τῆς Αιγύπου, οι ὥποιοι ἔστειλαν είς τόν 'Αρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν μίαν ἐλληνικήν σημαίαν, κεντημένην ἀπό θυγατέρας τοῦ 'Ισραήλ, διά νά ύψωνεται κατά τάς ἑορτάς είς τόν ναόν τῆς Μητροπόλεως καί ύπενθυμίζη είς τούς Ἀθηναίους τήν εύγνωμοσύνην τῶν 'Ισραηλίτων διά τήν στοργήν μέ τήν δποίων τούς περιέβαλε διό 'Ελληνικός Λαός καί ή 'Ορθόδοξος Εκκλησία».

ΟΤΑΝ ΞΥΠΝΟΥΝ ΟΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Τίς μέρες σάν διαβαίνω τίς στράτες τής άγαπημένης πολιτείας μου Βέροιας, μέ τίς άρχαιότητες, τά μνημεῖα, τή λαογραφία της, τίς παραδόσεις, τό λαχανόκηπο τῆς Μακεδονίας, τή νύφη τοῦ Βέρμου, μέ τίς φυσικές του καλλονές καί τίς τεχνικές του άναπτύξεις, άκούγω τά τραγούδια πού πλέκουν τά τρεχούμενα νερά τῶν ποταμών σάν ἔνα υύμνο στήν ομορφη πόλη. Τίς ήλιόλουστες μέρες, σάν ανέβασιν στά ύψωματα κι ἀγναντεύαν στά πόδια τοῦ βουνοῦ, ὅπου ἀπλώνεται ἡ πόλη μέ τίς παλιές συνοικίες καί τίς καινούριες πολυκατοικίες, ξεχωρίζω σάν νά σιρήνει μιά παλιά ζωή καί νά γεννιέται μιά καινούριγα, μιλώντας καθεμιά γιά τήν Ιστορία της καί τούς στοχασμούς της. Καί ξετυλίγοντας στό νοῦ μου τήν ἀνέμη τοῦ χρόνου, βλέπω καί διαβάζω τάλειωτες σελίδες τῆς θυμόφρης μας πολιτείας ἀπό τήν παλιά ίστορία καί ζωή της... Στήν πολύβούτος ἀγόρα της, μέ τίς πλούσιες βιτρίνες καί τά ἐμπορεύματα μέ τούς ἀνθρώπους τῆς δουλειᾶς, ἀφούγκραζουμαὶ τά καρδιοχτύπια καί τίς χαρές τῆς ζωῆς. "Οταν περνώ ἀπό τά σχολειά ξεχωρίζω σάν μελισσολόι τό μαθητόκοσμο, γερό, χαρούμενο καί θυμάμαι τά μάετρα τέλληνόπουλα — 'Εβραιόπαιδα πού ζάθηκαν ἀπό τούς ναζί στά γερμανικά κρεματόρια..."

Στούς περιπάτους μου, στίς ἔξοχες καί στή φύση μέ τό πράσινο, τό φῶς καί τόν ὁρέα, θαμπώνουμαι ἀπό τήν θυμόφριά τῆς φύσης καί ξεκουράζομαι ἀπό τή γαλήνη τῆς ζωῆς... "Οταν διαβάζω στίς σελίδες τῶν ωραίων βιβλίων γιά τούς κόδους, τίς σκέψεις καί τίς δημιουργίες τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος καί τῆς τέχνης, νοιώθω σάν τό τραγούδι τῶν νερῶν, γλυκό καί μελωδικό ἔνα ρυθμό μέ ἀρμονία:

Τό μεγάλο παλμό τῆς Βέροιας...

"Οταν κατεβαίνω στή Μπαρπούτα μιά βόλτα, βλέπω τήν παλιά συνοικία τῶν Έβραιών συμπολιτῶν μας στίς ἀπόκρημνες δύχες τοῦ Τριπόταμου, μέ τή χάρβα καί τά σοκάκια, τά ρημαγμένα σπίτια σάν ἀποφωλιές, μέ διώροφα, τριώροφα μέ σιδερόφραχτες πόρτες καί καφασωτά παράθυρα, πού μοῦ ξυπνοῦνε τώρα τίς παλιές μου ἀναμνήσεις μέ τήν Ιουδαϊκή Κοινότητα τῆς Βέροιας, κάπου ἐππακόσιες ψυχές..."

"Ἐδῶ τότε ζοῦσε καί ἀνθούσε ἔνας δραστήριος λαός, μέ τό ἐμπόριο καί τήν παρουσία του σέ δλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς πολιτείας, ἀγαπημένος καί συνεργαζόμενος μέ τούς Χριστιανούς τῆς Βέροιας. Θυμάμαι τά μικρά παιδιά τά ἀμέριμνα, τά κορίτσια τά θυμόφρα, τά παλικάρια πέτη ιούτη καί τή δύναμη, τόν κόσμο τῶν διαφόρων τάξεων, πλούσιους καί παπούούς, καί τούς λαϊκούς τύπους σάν τόν Δαβίδο, τόν Μπάρμπα Μεντές (Τσαούση) νά χαίρονται τή ζωή καί νά στολίζουν μέ τήν παρουσία τους τή ζωή καί νά προσφέρουν τήν ήθική καί οικονομική συνδρομή τους μέ πίστη καί ἀγάπη στόν τόπο πού γεννήθηκαν καί ζοῦσαν τότε μέ δημιουργία.

Τώρα πού κάθομαι στήν ἄκρη τῆς Μπαρπούτας, σά διαβάτης τῆς ζωῆς, θυμάμαι τά περασμένα χρόνια καί τά γεγονότα τῆς ζωῆς τῶν Ιστοριτῶν συμπολιτῶν μας, ξυπνάνε οι παλιές μου ἀναμνήσεις μέ τά πρόσωπα καί τά πράγματα καί χτυποῦνε στήν καρδιά μου τόσες ζεστές ἀνθρώπινες ζωές πού ζάθηκαν τότε στά φριχτά κρεματόρια τῶν ναζί στά Γερμανία. Σκέφτομαι πολλές ώρες σκυφτός καί μετρώ τίς περασμένες μου ἀναμνήσεις μέσα στό χρόνο καί στό χώρο τῆς θυσίας.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΓΙΑ ΤΑ ΕΒΡΑΙΟΠΑΙΔΑ ΠΟΥ ΖΑΘΗΚΑΝ ΣΤΑ ΚΡΕΜΑΤΟΡΙΑ

Χρόνια τώρα ἔχει σβήσει τό ὄνειρο μέ τίς ἀναμνήσεις τίς πνιχτές καί τό χτές μαζί...

"Ήταν ἀνθισμένες οι ἐλπίδες καί οι χαρές τῆς ζωῆς τους τότε σάν τίς νυφούλες μυγδαλίες στόν κήπο μέ τά ὄνειρά τους σάν τά περιστέρια πού πετοῦσαν στόν οὐρανό..."

Είχανε τόν ἥλιο στά μάτια τους καί τή ζωή στήν ἀνάσα τους, ἔνα μελισσολόι ἀπό παιδιά στίς πολιτείες, στά χωριά πού βρήκανε τό θάνατο στά γερμανικά κρεματόρια στήν κατοχή τή σκοτεινή...

Τώρα ἔνα πέλαγος μεγάλο μᾶς χωρίζει ἀπό τό χρόνο πού διάβηκε γοργά μέ τίς ἀναμνήσεις καί τό παρελθόν. Γκρεμισμένες καί οι φωλιές τους στίς πόλεις πού γεννήθηκαν μέ τά γκρεμισμένα τους σπίτια καί σβησμένα τά ὄνειρα πού τίς ἐλπίδες τίς παλιές...

Παιδιά τότε γεμίζανε τίς γειτονίες μέ τίς φωνές καί τά τραγούδια. Μιλούσανε μέ τούς ἀνθρώπους μ' ἀγάπη καί συμπόνοια καί δίνανε τήν παρουσία τους μέ δράση καί δημιουργία...

Μία μνήμη τώρα ό παιδότοπος γιά τά δέκα τρεῖς χιλιάδες 'Εβραιόπουλα πού ζάθηκαν μέ τήν τρυφερή καί τραγική θύμηση τους στό βαμό τῆς θυσίας...

ΝΙΚΟΣ ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ

/Ο Νίκος Άδαλογλου γεννήθηκε στό Πολύδωρο τῆς Μικρᾶς Ασίας τό έτος 1914. Έγκαταστάθηκε στήν 'Ελλάδα μέ τήν ξεριζωμένη γενιά του τό 1922. Ύπηρέτησε ώς ἐκπαιδευτικός στήν 'Ημασθια μέ εύδοκημ ὑπηρεσία μέχρι τό 1970. Τό 1940 πήρε μέρος στό 'Αλβανικό ἔπος ώς ἐφεδρος ἀξιωματικός στή γραμμή τῶν πρόσω, τραυματίστηκε καί τιμήθηκε μέ τό 'Αριστεΐον 'Άνδρειας. Έπιστης, στή δάρκεια τής κατοχής, πήρε μέρος στήν 'Αντίσταση ἐναντίον τοῦ κατακτητή. Έπισκέφτηκε χώρες τής Εύρωπης καί ἀλλού καί ἔγραψε τής ἐντυπώσεις του σέ βιβλία. Ύπηρξε μέλος σέ πολλές μορφωτικές καί πολιτιστικές ὄργανώσεις καί τιμήθηκε μέ βραβεία καί περιγμηνές γιά τή μεγάλη πνευματική του δραστηριότητα. Περιελήφθη σέ πάμπολλες 'Άνθολογίες, ήμερολογία καί ἐφημερίδες. 'Ένει ἐκδώσει 13 βιβλία].

Μιά φωνή φρίκης άπο τό "Αουσβίτς μετά 36 χρόνια

[Άποσπασμα άπό συνέντευξη με τόν Μ. Κονδυλάκη, στόν «Έλληνικό Βορρά», 21.2.1982].

“Ενα πολύτιμο βιβλίο, γιά τό δράμα πού έζησαν και γιά τήν δλοκληρωτική σχεδόν καταστροφή πού ύπέστησαν οι Έβραιοι τής Θεσσαλονίκης, έκυκλοφόρησε τίς τελευταίες μέρες γιά νά καλύψη ένα σημαντικό κενό και γιά νά προσφέρη ένα πολύτιμο ντοκουμέντο.

Ο κ. Χάιντς Κούνιο, πού μαζί μέ τόν πατέρα του μεταφέρθηκε μέ τήν πρώτη άποστολή στό "Αουσβίτς και έφυγε άπό τούς τελευταίους μετά άπο τήν άπελευθέρωση τῶν τραγικῶν κρατουμένων, δίδει τώρα στή δημοσιότητα τίς άναμνήσεις του, πού είχε καταγράψει λίγο μετά τήν άπελευθέρωσή του σέ ένα πρόχειρο ήμερολόγιο. Άλλα μαζί μέ τό

ήμερολόγιο, ό κ. Κούνιο προσφέρει στή δημοσιότητα, έκτος άπο τά πολύτιμα και άγνωστα ντοκουμέντα άπο έπισημες πηγές, άφθονες άγνωστες φωτογραφίες τόσο άπο τίς περιπέτειες τῶν Έβραιών τής Θεσσαλονίκης όσο και άπο τή ζωή τους στά στρατόπεδα συγκεντρώσεως στήν Πολωνία καί τή Γερμανία άλλα και φωτογραφίες – ντοκουμέντα άπο τό στρατόπεδο τού "Αουσβίτς.

Τό βιβλίο «"Έζησα τόν θάνατο» τοῦ κ. Κούνιο, πού άποτελείται άπο 560 σελίδες καί κοσμείται άπο 200 περίπου φωτογραφίες καί σχεδιαγράμματα, δίδει ένα θλιβερό παρόν σέ μια έποχη πού κινδυνεύει νά λησμονηθή σάν ιστορική σελίδα, έπειδή οι Έβραιοι τής Θεσσαλονίκης ζητούν νά τήν ξεχάσουν.

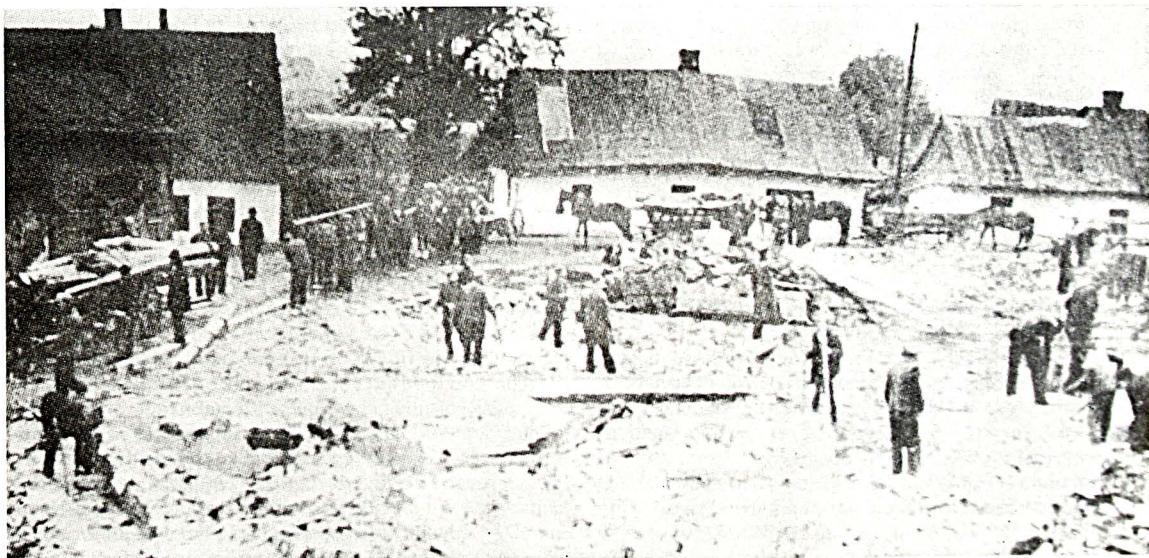
Τίς προσωπικές άναμνήσεις του ό κ. Κούνιο τίς συμπληρώνει μέ ίστορικά ντοκουμέντα, όπως είναι οι καταθέσεις τῶν ήγετικών στελεχών τού στρατοπέδου τού "Αουσβίτς και άσιματούχων τού Γ' Ράιχ σχετικά μέ τή σύλληψη τού σχεδίου καί τήν έκτελεσή του, πού είχε άποτέλεσμα νά χαθούν τόσα έκατομμύρια Έβραιοι άπο τίς εύρωπαικές χώρες καί νά ξεκληρισθή σχεδόν ή ισραηλιτική Κοινότητα τής Θεσσαλονίκης, πού είχε βίο πολλών αιώνων καί πληθυσμό πού έκαλυπτε σημαντικό ποσοστό τού πληθυσμού τής πόλεως.

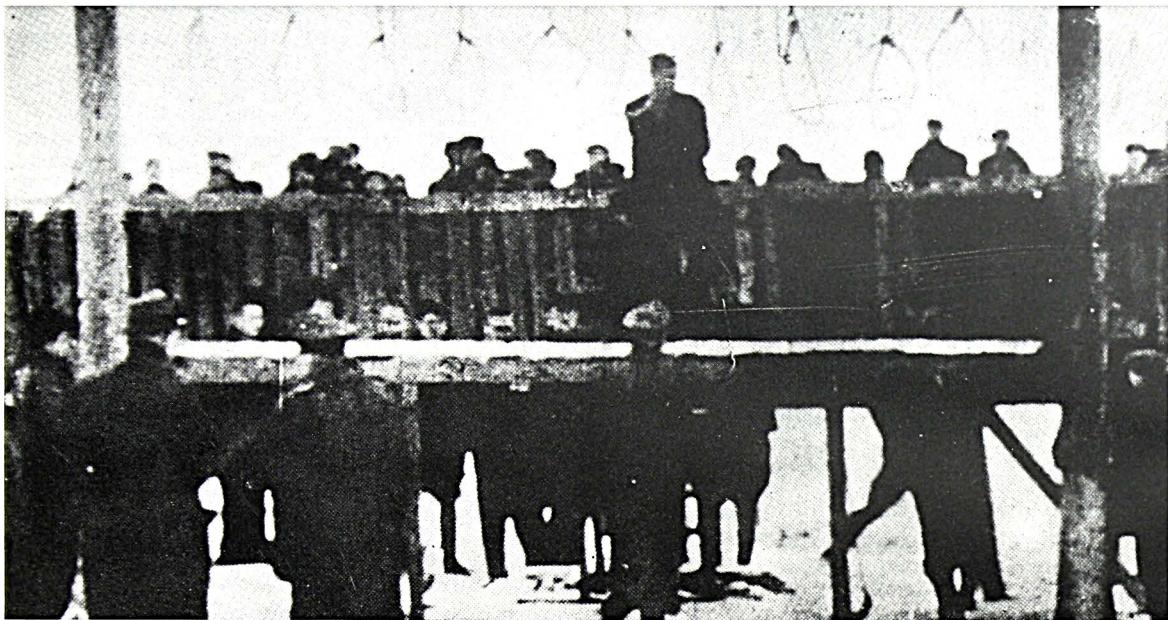
Ημερομηνίες, πρόσωπα, περιστατικά τραγικά γεγονότα καί δραματικές στιγμές διαδέχονται καί έναλλάσσονται στίς σελίδες τού βιβλίου. Αν σκεφθή δύνανται στη διάσταση τότε ένα δεκαπεντάχρονο παιδί, δύτι ή γλώσσα πού μεταχειρίζονται δέν ήταν έπαρκης, δύτι πέρασαν άπο τότε 36 χρόνια σιωπής καί δύτι οι έμπορικές άσχολίες τού κ. Κούνιο τόν άπορροφούν τίς περισσότερες ώρες τού χρόνου του, θά φανή πόσο μεγαλύτερος άθλος είναι ή έκδοση αύτού τού όγκωδους καί άκριβού βιβλίου, πού φιλοδοξεῖ νά συγκρατήση άπο τή λήθη τά γεγονότα έκεινων τῶν χρόνων τού πολέμου.

Διατυπώσαμε τήν άπορία μας στόν κ. Κούνιο:

- Πώς γράφτηκε αύτό τό βιβλίο;
- Τό βιβλίο, τουλάχιστον τό ένα τρίτο αύτού, γράφτηκε

“Αουσβίτς, ή πόλη. Συγχρόνως μέ τήν αύξηση τῶν έγκλειστων, ο γεωγραφικός χώρος τού στρατοπέδου μεγάλωνε συνεχῶς. Έβραιοι τής κοινότητος τού "Αουσβίτς και άλλων περιοχῶν κατεδαφίζουν σπίτια πού άνηκαν σέ Πολωνούς, τούς όποιους έκτοπισαν γιά νά χρησιμοποιηθεῖ ο χώρος αύτός γιά τό στρατόπεδο.

Στρατόπεδο Άουσβιτς: 'Η άρχη τοῦ τέλους... Κάθε παράβαση τιμωρεῖται μέ αύστηρότατες ποινές. Όμαδική κρεμάλα καί ἐκτέλεση ἐγκλείστων γιά παραδειγματισμό.

τίς πρώτες μέρες μετά τήν ἀπελευθέρωσή μου, τό 1945. Οι σύμμαχοι πού μᾶς ἀπελευθέρωσαν, οἱ Ἀμερικανοί, μέ ἐβαλαν μαζί μέ ἄλλους στὸ νοσοκομεῖο γιά νά συνέλθω. "Εμεινα ἑκεὶ λίγες ἑβδομάδες καὶ ἔχοντας μιά ἀτζέντα, πού εἶχα βρεῖ τήν ἰδία ἐποχή πεταμένη στὸ στρατόπεδο, θεώρησα καλό νά καταγράψω κυρίως τίς ἡμερομηνίες καὶ μερικά σημαντικά γεγονότα, πού θά μποροῦσαν νά μοῦ θυμίσουν καὶ οἱ ἄλλοι συγκρατούμενοι. "Ετσι μέ τήν ἀνταλλαγή ἀναμνήσεων καὶ πληροφοριῶν κατώρθωσα νά καταγράψω πολλά γεγονότα, ἔστω καὶ περιληπτικά.

— Ποιος ἦταν τότε ὁ σκοπός σας;
— Δέν κράτησα τίς ἡμερολογιακές ἀναμνήσεις γιά νά γράψω βιβλίο. "Ηθελα νά μή τίς ξεχάσω, ἔνοιαθα δτι εἶχα χρέος νά θυμάμαι.

Καὶ ἔβλεπα δτι θά μοῦ χρειαζόταν, καθώς ξαναγύριζα σέ ἔνα κόσμο πού ἀσφαλῶς δέν θά πίστευε ἑκεῖνες τίς τραγικές στιγμές καὶ θά ἤθελε νά μάθη τά φοβερά γεγονότα. Αύτές τίς σημειώσεις, μόλις πρό ἔτους τίς πῆρα καὶ τίς «χτένισα» ἀφήνοντας τά γεγονότα καὶ διορθώνοντας λίγο τή γλώσσα, πού ἦταν ἐλληνική, ἀλλά γλώσσα ἐνός παιδιού τῆς 1ης Γυμνασίου.

— Γιατί ξαναπιαστήκατε πρίν ἔνα χρόνο μ' αύτή τή δουλειά, πού πρέπει νά σᾶς ἀπασχόλησε πολύ;

— Ναι. Τότε μόλις ἀποφάσισα νά ἔκδοθῇ τό βιβλίο. "Ἐβλεπα δτι τά πράγματα ἄρχισαν νά περνᾶν, οι γενιές ἄρχισαν νά τά ξεχνοῦν καὶ πιστεύω δτι αύτά τά πράγματα δέν πρέπει νά ξεχαστοῦν, δχι γιά νά συνεχίσουν ἡ νά δημιουργήσουν ἔνα μίσος ἄλλα γιά νά λάμψουν τά σκοτάδια τῆς ἀμάθειας τῶν νέων. 'Ακόμη καὶ τά δικά μου τά παιδιά βλέπω νά εἶναι δύσπιστα ἡ στραβά πληροφορημένα. Στό δικό μου τό σπίτι, πού τά συζητᾶμε πότε - πότε! Μοῦ ἔλεγαν δτι τά ἔγνωριζαν διαφορετικά καὶ μέ ἔπεισαν νά τά γράψω, συγ-

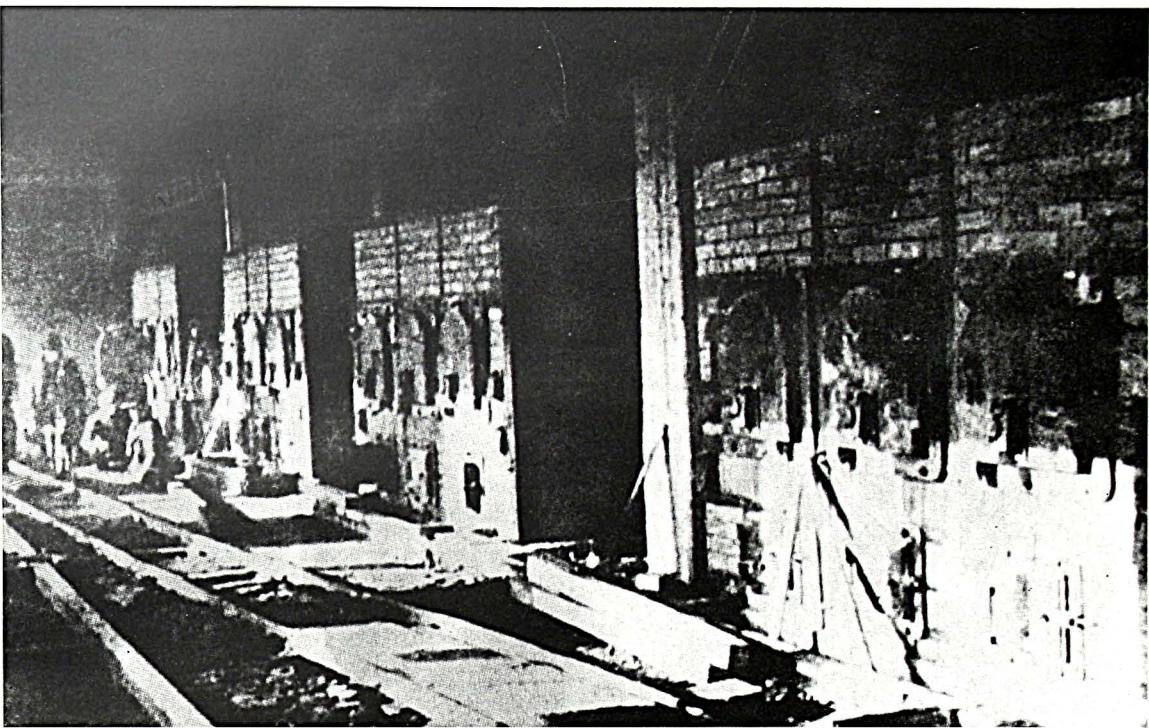
κεντρώνοντας ὅλα αύτά τά ντοκουμέντα σέ βιβλιό. Μπορῶ νά πῶ δτι μέ πίεσαν γιά νά ἀξιοποιήσω καὶ τό πρόχειρο ἡμερολόγιο καὶ τά ντοκουμέντα πού μάζευα σάν χόμπι τά πρώτα χρόνια μετά τή λήξη τοῦ πολέμου.

— Νά μᾶς πῆτε γι' αύτά τά ντοκουμέντα.

— Ναι. Είναι δημοσιεύματα σέ ἐφημερίδες ἡ σέ ειδικά ἔντυπα. Τά συγκέντρωσα σάν ἐνθυμήματα. 'Αλλ' ὅταν κάποτε ἀναζήτησα ἔνα κείμενο - τήν ἀπολογία τοῦ διοικητοῦ τοῦ στρατόπεδου "Άουσβιτς - πού ἥζερα πώς ύπηρχε καὶ δέν κατώρθωσα νά τήν βρῶ, κατάλαβα πώς ἀργά ἡ γρήγορα αύτά τά πράγματα θά χαθοῦν εἴτε θά εἶναι ἀδύνατο νά ξαναβρεθοῦν. Γι' αύτό ἔκρινα δτι ἔπρεπε νά συγκεντρώθουν σέ κάποιο βιβλίο γιά νά διατηρηθοῦν στήν ιστορική μνήμη.

— Οι φωτογραφίες; "Οποιος φυλλομετρά τό βιβλίο βλέπε δχι μόνο πολύτιμες φωτογραφίες γιά τό στρατόπεδο τοῦ "Άουσβιτς ἄλλα καὶ προσωπικές φωτογραφίες σας πού προκαλοῦν τήν περιέργεια πώς τραβήχτηκαν μέσα σ' ἑκεῖνο τό χαλασμό καὶ πῶς διασώθηκαν.

— Τό μεγαλύτερο μέρος τῶν φωτογραφιῶν προέρχεται ἀπό τό Μουσεῖο τοῦ "Άουσβιτς. Μερικές εἶναι ἀνέκδοτες. "Άλλες δημοσιεύτηκαν κατά καιρούς σέ ἐλληνικά καὶ ξένα περιοδικά καὶ τίς ἐφύλαξα. "Έκανα, φυσικά, καὶ κάποια ἐπιλογή. "Οσο γιά τίς ἄλλες, τίς προσωπικές, δόφείλονται στόν πατέρα μου, πού μοιραστήκαμε μαζί ὅλη τήν περίοδο τῆς σκλαβιάς καὶ πού μόλις ἀπελευθερώθηκαμε εἶχε τήν ἔμπνευση νά βρῷ μιά φωτογραφική μηχανή γιά νά ἀποτυπώσῃ μερικές εἰκόνες. Είμαστε μιά οικογένεια πού δσχολεῖται μέ φωτογραφικά κι ἔτσι δχι μόνο ἥζερε τήν τεχνική τῶν φωτογραφιῶν ἄλλα καὶ τή σημασία τους. "Υστερα, εἴχαμε μιά ἄλλη εύνοϊκή ἔξελιξη. Λόγω τῆς πολυγλωσσίας του οἱ Ἀμερικανοί τόν εἶχαν συνεχῶς μαζί τους γιά τίς ἀνακρίσεις

"Αουσβίτς II — Μπίρκεναου. Οι φούρνοι τῶν κρεματορίων, στό κρεματόριο II ή III.

πού έκαναν σέ διάφορα στρατόπεδα κι έτσι τού δόθηκε ή εύκαιρια νά πάγ σέ πολλούς τόπους μαρτυρίου, πού μερικούς τούς φωτογράφησε. Δέν έπαιξε τόσο ρόλο άν οι φωτογραφίες ήταν πρίν τήν άπελευθέρωσή μας ή μόλις λίγες μέρες μετά.

— Δέν γράφετε στό βιβλίο σας ούτε πόσος χρόνος μεσολάβησε από τήν άπελευθέρωσή σας μέχρι τήν έπιστροφή στή Θεσσαλονίκη ούτε γιά τήν τύχη τῆς μητέρας σας καί τής άδελφής σας.

— Μείναμε στό στρατόπεδο άλλους δύο μήνες, σάν έλευθεροι. Έπρεπε νά αναρρώσουμε καί νά βρεθούν μέσα γιά τήν ομαδική μεταφορά μας. Μείναμε στό "Εμπενζε" γιατί ή Εύρωπη ήταν ανω - κάτω καί δέν ύπηρχαν μέσα έπιστροφής ούτε χρήματα άτομικά ούτε άλλα έφοδια. Γυρίσαμε μέσω Μπάρι στά τέλη τού 'Ιουλίου τού 1945 καί είμαστε στήν πρώτη άποστολή. Λίγες έβδομάδες άργότερα έπειστρεψαν καί ή μητέρα μου καί ή άδελφή μου, μέ δρομολόγιο μέσω Πολωνίας — Γιουγκοσλαβίας.

— "Ολη ή οικογένεια λοιπόν διασώθηκε;

— Είμαστε μιά σπάνια περίπτωση, ίσως ή μοναδική νά διασωθούν γονεῖς καί παιδιά, πού βρέθηκαν στό "Αουσβίτς. Βέβαια τρετί δεκάδες περίπου στενοί συγγενεῖς μας χάθηκαν στά κρεματόρια άλλα ήμετες, δόξα στό Θεό, σωθήκαμε όλοι.

— Γῶς συνέπεσε;

— "Ήταν θέμα μεγάλης τύχης. "Όταν συλληφθήκαμε — πρίν άπό τή διαταγή τής έκτοπίσεως — μάς μετέφεραν μέτην πρώτη άποστολή στό "Αουσβίτς πέντε — έξι μέρες μετά τόν έγκλεισμό μας στό στρατόπεδο Χίρς στόν παλιό σταθμό. Στό "Αουσβίτς βρεθήκαμε 3.000 άνθρωποι, άπό τούς δύοισις ούτε ένας γνώριζε γερμανικά. Ήταν ή μεγάλη μας τύχη. Ή οικογένειά μας ήξερε γερμανικά, ή μητέρα

μου γεννήθηκε σέ γερμανόφωνη περιοχή τής Τσεχοσλοβακίας, στό Κάρασμπάτ, δι πατέρας μου γνώριζε γερμανικά καί ήμετες τά παιδιά τά διδαχθήκαμε μέσα στό σπίτι μαζί τά έλληνικά μέ τά γερμανικά. "Όταν φθάσαμε στό "Αουσβίτς οι Γερμανοί ζήτησαν νά συνεννοθούν καί ρώτησαν ποιοί γνώριζαν γερμανικά. Οι μόνοι, πού βγήκαμε από τίς γραμμές είμασταν ήμετες οι τέσσερις, από τούς 3.000 Έβραιούς. Ό διοικητής τού στρατοπέδου άντελήθη δι τί ύπηρχε πρόβλημα, άφου ήταν σπάνιο νά βρεθούν καί Γερμανοί ή Πολωνοί πού θά μιλούσαν έλληνικά γιά νά μεταφράζονται οι άνακοινώσεις, οι άδηγιες καί οι διαταγές τους. "Έτσι βρεθήκαμε διερμηνείς οι άνδρες στό άνδρικό καί οι γυναίκες στό γυναικείο στρατόπεδο καί μέ έντολή νά μή μάς άπασχολούν ούτε σέ βαρείες έργασίες ούτε έκτος τού στρατοπέδου γιά νά μάς βρίσκουν άμεσως. "Έτσι σωθήκαμε. Δέν άντιληφθήκαμε άμεσως τόν ζγκο τής τραγωδίας καί μάς δόθηκε δ χρόνος τής προσαρμογής καί τής άργανώσεως τής ζωής μας. Μπορούσαμε νά βρίσκουμε τρόφιμα, πού τά έγκατέλεπαν οι νέες άποστολές, μάθαμε νά έπιβώνουμε, νά υπακούωμε.

— Πότε άντιληφθήκατε τή φοβερή τραγωδία πού διαδραματίζονταν στούς θαλάμους τῶν άερίων καί στά κρεματόρια;

— Σχεδόν από τήν πρώτη στιγμή. "Όταν βλέπαμε τά κοπάδια τῶν άνθρωπων πού ώδηγούντο μετά τήν έπιλογή (90% κάθε φορά άπό 2.000 ή 3.000 άνθρωπους) καί κανένας δέν ξαναμιλούσε γιά αύτούς, δι τά συνεργεία γιά τήν έξαφάνισή τους στά κρεματόρια ζυνσαν άπομονωμένα, δι ταν μύριζε δ άέρας τίς καιόμενες σάρκες, καταλαβαίναμε τά λόγια τού άξιωματικού ύποδοχής πού, δείχνοντας τίς καμινάδες, τίς χαρακτήριζε ώς μόνη έξοδο από τό στρατόπεδο. Γνωρίζαιε δι τί οι άλλοι διμόθρησκοί μας, πού δέν

εμειναν μαζί μας στή διαλογή, είχαν πιά πεθάνει. "Ομως ζούσαμε με τήν καθημερινή άγωνία μήπως γίνει νέα διαλογή, μήπως έξασθενήσουμε από τήν έλλειψη τροφής καί τήν έργασία, μήπως χωρίς νά φταιμε μας στείλουν στούδια θαλάμους." Ήταν κάτι τό φθινέρο γιατί, όπως δέν μας υπολόγιζαν, μπορούσε νά προσφερθούμε από τή μιά στιγμή στήν, άλλο στά τομεία στήνω τών φοιόνυν.

Ο κ. Κούνιος μιλά για τούς φούρους. Περιγράφει τή διαδικασία όπως τήν έζησε πολλές φορές άλλα άπο μακριά, όταν έρχονταν οι στρατιές μέ τίς άποστολές 'Εβραιών άπο τήν 'Ελλάδα, τήν Ολλανδία, τήν Τσεχοσλοβακία, τήν Ουγγαρία, τό Βέλγιο, τή Γαλλία, καί μόλις πατούσαν τά πόδια τους στό "Αουσβίτς, έτρεχαν κυριολεκτικά στούς θαλάμους άερίων για νά δηλητηριαστοῦν όμαδικά καί νά έξαφανιστοῦν στά κρεματόρια.

Είναι μιά φωνή άκομα στόν άγνων τοῦ 'Ανθρώπου - εναντίον ὄσων καταρρακώνουν τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀτόμου, εναντίον ὄσων ἐπιβουλεύονται τὴν ἐλευθερία του, τὴν σκέψη του, τῇ θρησκείᾳ του καὶ τῇ δυνατότητα νά ἐκφραστεῖ.

★ Στό στρατόπεδο του "Αουστρις" έφθασα στις 20 Μαρτίου 1943. Περιγράφοντας τίς προσωπικές περιπτέτειές μου, εί-
ναι σάν νά περιγράφω, γενικότερα, τή ζωή όλων τών άλ-
λων καταδίκων πού πέρασαν άπο τό "Αουστρις". Τούτο εί-
ναι σχήμα λόγου. "Υπήρχαν κατάδικοι που έζησαν καλύτε-
ρα παρ' ότι στό σπίτι τους καί πού άγνοούσαν, ώς τότε, ά-
κομμή καί τή χρήση τού σεντονιού γιατί συνεργάζονταν μέ-
τα SS. Τούτοι ήσαν οι μπλόκαρχες καί οι κάποι, οι προϊστά-
μενοι τών κομμάντος. Κρατούσαν τήν έξουσία τού στρατο-
πέδου στά χέρια τους. "Όμως όλοι τούτοι τιμωρήθηκαν δ-
πως τους ξίζε: τούς λύντσαραν ή τούς έκαψαν ζωντανούς.

"Οταν φθάσαμε στο σταθμό, πλησίαζαν μεσάνυχτα. "Όλα ήσυχα, κατάφωτα. "Επειτα από άναμονή μάς και πλέον ώρας άρχισαμε τήν πορεία μας. Είμασταν χωρισμένοι σε πεντάδες. Δίπλα μας, κάθε πέντε μέτρα, βάδιζαν οι σκοποί μας. Δέν ήταν μεγάλη ή άποσταση καί σε λίγο φάνηκαν τά πρώτα φώτα. Πήραν τή μητέρα μου καί τήν άδελφή μου καί τίς άωδήγησαν σε άλλο στρατόπεδο. Μόνο έπειτα από μερικούς μήνες έμαθα πώς ζούσαν καί ήσαν καλά. Σε λίγο ξεχωρίσαμε κάτι μεγάλα κτήρια μέ φωτεινά ή κατασκότεινα παράθυρα. Όμοιόμορφα στήν κατασκευή τους και τοποθετημένα σε ίση άποσταση τό ένα από τ' άλλο.

Καθώς περνούσαμε τή μεγάλη πόρτα, οι SS μετρούσαν τίς πεντάδες μας, δόδηγνώντας μας πρός τό πίσω μέρος τῶν κτηρίων, όπου υπήρχε ένα μεγάλο παράπηγμα. Άπ' αυτό έ-βγαινε κάτι σάν όχνος. Σκεφθήκαμε: πρέπει νά είναι ο λουτρώνας. Βρώμικοι καθώς είμασταν έναν μπάνιο θάταν ή, τι επέρπετε. Καί φυσικά θά άλλάζαμε και ροῦχα. Διαστυχία μας! Μάς ήταν άδύνατο νά φαντασθούμε τί είδος μπάνιο καί τί ροῦχα έπροκειτο νά φορέσουμε για τρία δόλκηρα χρόνια. «Όλη τή νύχτα μάς ἄφησαν ὄρθιους νά περιμένουμε έξω από τό παράπηγμα. Σφιγγόμαστε ό ένας πλάι στόν άλλο γιά νά ζεσταθούμε. Μόλις ξημέρωσε μάς ώδηγησαν πρός τό μπάνιο. Μάς ύποχρέωσαν νά γυθούθούμε καί νά κάνουμε τά ροῦχα μας ένα μπόγο, πού θά τόν πετούσαμε στό σωρό. Πρίν οώμας τά πετάξουμε ἔπρεπε νά περάσουμε μπροστά ἀπό τρεῖς καταδίκους πού φορούσαν μία περίεργη στολή. Είχαν μπροστά τους τρία σακκιά ή τρεῖς βαλίτσες. Έκει ἔ-πρεπε νά ρίσουμε: στό πρώτο σακκί τά κοσμήματα καί τά χρυσά νομίσματα, στό δεύτερο τά τσιγάρα καί τά σπίρτα καί στό τρίτο όλα τά χαρτιά μας, τίς ταυτότητες, πιστοποιητικά, κ.λ.π.

Αφού τελείωσε τούτη ή διαδικασία καί βρεθήκαμε δύο σε άδαιμαία περιβολή, μᾶς ώρινησαν στά κουρεία. Κόπτης

καν ὅλων τά μαλλιά μέ ψιλή μηχανή, καθώς καὶ ὥλες οἱ τρίχες τοῦ σώματος. Τό δέρμα μας ἐπρεπε νά είναι ἀπόλυτα λειο. Παράλληλα, ὁ ξυλοδαρμός δέν σταματοῦσε οὔτε μία στιγμή. Μετά τό κούρεμα, τό μπάνιο.

Τότε γνωρίσαμε τήν άγριότητα τῶν SS. Τό νερό πού
ἀρχισε νά τρέχη ήταν παγωμένο. Άδυντο νά τό υπόφερη
κανείς. "Ομως οι SS μέ μπαστούνια στά χέρια, μάς άναγκα-
ζαν νά μένουμε στή θέση μας, άκινητοι. Σέ λιγο, σάν νά I-
κανοποιούσαν μιάν έκδικτηκή τους μανία, άνοιξαν ένα
καυτό νερό. Γείμασμε πληγές άπο έγκαυματα στήν πλάτη,
στό κεφάλι καί στά πόδια. Γελούσαν μέ τίς φωνές μας καί
φώναζαν καί αύτοί περισσότερο άπο μᾶς. Αισθήματα έκδι-
κήσεως φούσκωναν τά στήθια μας.

Μετά τό... μπανίο, σχηματίσαμε μία γραμμή. Παίρναμε άποψη στον ουρανό και έβαλαν την πινακίδα με την επιγραφή: «ΕΛΛΑΣ». Τότε ξεκίνησε η πορεία μας στην απόβαση της Αθηναϊκής θάλασσας.

Πρίν καλά - καλά τά φορέσουμε, μᾶς ἔβγαλαν καὶ πάλι στήν παγωνιά. Ἀφοῦ περιμέναμε ἀρκετή ὥρα μᾶς ὡδήγησαν στὸ μπλόκ τῆς καραντίνας. Τό πρώτο πρᾶγμα πού ἀντικρύσαμε ἐκεῖ, ἦταν ἔνας πολὺ χοντρός μπλοκάρχης, πού μᾶς περιμενετε στήν εἴσοδο κρατώντας μία μαγκούρα. Πρίν ἀκόμα μᾶς δεῖξη πού θα περνούσαμε τη νύχτα, ἔσπασε τή μαγκούρα του στη ράχη ἐνός και παρήγγειλε νά τοū φέρουν μιάν ἀλλή. Ἀρχίσαμε νά συνειδητοποιούμε πώς ἄργα ἡ γρήγορα, κανείς μας δέν ἐπρόκειτο νά ζήση. Καί ὅμως διατηρούσαμε τήν ἐλπίδα πώς κάτι μποροῦσε ν' ἀλλάξει.

Την ίδια μέρα μάς έδωσαν καί τά... ρούχα μας. Έπρόκειτο γιά κάτι πολύ λεπτά χάρτινα παντελόνια και σακκάκια Κατόπιν μάς ώδηγησαν στό πολιτικό γραφείο. Έκεϊ θά γινόταν ή καταγραφή μας στά άρχεια του στρατοπέδου και θά χάραζαν τό διακριτικό άριθμό στό χέρι μας. Μέ όπολυτη τάξη, έγινε άλη γούτη ή διαδίκασία. Οι άριθμοί χαράζονταν μέ μάτι βελόνα, ιού ραψίματος και σίνική μελάνη. Αισθανόμεθα μόνο ένα τοίμπημα. "Έτσι φθάσαμε τά μεσάνυχτα τής Κυριακής. Έπι τέλους, άπο ένα τέτοιο πολυήμερο ταξίδι, θά μπορούσαμε νά κοιμηθούμε σέ κρεβάτι. Ξαφνικά σημαίνει προσκλητήριο. "Επρεπε νά σηκωθούμε άπο τά κρεβάτια μας, νά σηματίσουμε πεντάδες στή μέση τής αιθουσας.

— Τί ἄραγε νά συμβαίνει; ρωτοῦσε ὁ ἔνας τόν ἄλλο. Μήπως καμία νέα δοκιμασία ἀπό τόν χοντρό μπλοκάρχη;

Tί εἶχε συμβῆ;

“Ελείπει από την πεντάδα του κάποιος Χαλβατζῆς. Άναστατώθηκε τό στρατόπεδο, άναζητήθηκε παντού από τούς υπέρευθυνους για την τάξη κατάδικους καί άνακαλύφθηκε νά κοιμάται, έσαντλημένος από τό πολυήμερο ταξίδι, δίχως νά χρηματοδοτεί τό προσκλητήριο.

Ἔταν δὲ πρῶτος Θάνατος πού ἀντικρύζαμεν

Στό μπλόκ της καραντίνας μείναμε τρεις βδομάδες. Στίς άρχες τό φαϊ ήταν ύποφερτό.

Κάποια μέρα ζώμας μιά διαταγή μᾶς άπεσπασε στήν έργασία πού ἐπρόκειτο νά κάνουμε. Στήν αρχή δλοι ρωτούσαμε: τί είναι τό στρατόπεδο, ἀν θά ξαναβλέπαμε τούς δικούς μας, πού μᾶς τούς ἀπέσπασαν δίχως κάν ένα χαιρετισμό. Ἀκούγαμε ὅτι τούς είχαν σκοτώσει ὅτι ύπηρχαν κρεματόρια πού ἔκαιγαν πτώματα... ζώμας ἐμεῖς δέν Θέλαμε νά πιστέψουμε σέ τέτοιες διαδόσεις. Θεωρούσαμε πώς κάτι τέτοιες ἀφήγησης είχαν σάν σκοποῦ νά μᾶς τρομοκράτησουν. Πάρο δίως ἀλληνιά ἤταν δλα τούτα πού ἀκούμανε!

Οι ἀποστολές ἀπό την Ἑλλάδα ἀκολουθοῦσαν ἡ μιά την

Στρατόπεδο Άουσβιτς: 'Υπήρξαν 405.000 άπ' αύτούς πού ἐλαβαν ἀριθμό καί καταδικάσθηκαν νά ἔργασθοῦν μέχρι θανάτου στό στρατόπεδο. Φωτογραφίες, σέ τρεις στάσεις, παίρνονταν μετά τόν ἐγκλεισμό τῶν φυλακισμένων στό στρατόπεδο.'

ἄλλη. Κάθε τρίτη μέρα ή κάθε ἑβδομάδα, μαθαίναμε πώς ἔφθανε καί μιά νέα ἀποστολή, πώς τόσοι εἶχαν καῆ καί τόσοι νέοι μπήκαν στό στρατόπεδο.

'Από τό μπλόκ τῆς καραντίνας ἀρχίσαμε νά σκορποῦμε. Τόν πατέρα μου κι ἐμένα μᾶς ἔστειλαν στό ραφεῖο, δηπου στό ἔξης θά ἐργαζόμεθα σάν ράφτες. Θά μάθαινα μιά νέα τέχνη πού τήν ἀγνοοῦσα δόλτελα. 'Εκεί, τουλάχιστον, δέν μᾶς ἐλειπαν τά ροῦχα. "Εστω καί μπαλωμένα, φοριόνταν καὶ μοιάζαμε κάπως σάν ἄνθρωποι.

'Εκτός ἀπό τό φαγητό πού πάρναμε ἀπό τήν κουζίνα, υπῆρχε καί τό λεγόμενο «Οργκανιζήρεν». Τοῦτο ἐσήμαινε ὅτι ἐπρεπε νά βρῆς τρόπο γιά νά κλέψης. "Ολη μας ἡ ζωή ἐκεῖ εἶχε σάν βάση τούτη τήν κλεψιά. Γιά τί ὅμως ἐπρόκειτο;

Στό Άουσβιτς ύπηρχε ἑνα κομμάντο πού τόν ἀποκαλοῦσαν Καναδᾶ Κομμάντο. 'Αποστολή του ἦταν ἡ καταγραφή τῶν Ισραηλιτικῶν ἀποσκευῶν: χρυσός, κοσμήματα ἀπό τή μιά, τρόφιμα ἀπό τήν ἄλλη καί, πιό πέρα, τά ροῦχα. Πολλοί πού δούλευαν σέ τοῦτο τό κομμάντο ἐκλεβαν χρυσό καί ροῦχα καί διδήποτε ἄλλο. Τάφερναν στό στρατόπεδο, τά πουλούσαν σέ φίλους τους ἡ πολίτες πού ἐργάζονταν στό στρατόπεδο. Αύτοί, μέ τή σειρά τους, τά πήγαιναν στά σπίτια τους. 'Από ἐκεί ἔφερναν τρόφιμα ἡ τσιγάρα πού τόσο τ' ἀποζητοῦσαν οι κατάδικοι. 'Ακόμη, τά τσιγάρα αύτά ἡ τά τρόφιμα τά πουλούσαν στούς κατάδικους, πού μάζευαν χρυσό μέ τή σκέψη ὅτι γρήγορα θ' ἀποκτοῦσαν τή λευτερία τους.

'Άλλοι πάλι ἔδιναν τρόφιμα σέ ἀντάλλαγμα. Μέ τόν τρόπο τοῦτο δημιουργήθηκε μιά μεγάλη ἀνταλλακτική ἐμπορική κίνηση, πού εἶχε σάν βάση τό χρυσό. "Ομως μόνο ἐκεῖνος πού διέθετε τσιγάρα δέν πεινούσε ποτέ. "Ενα ψωμί

στοίχιζε 20 περίπου γερμανικά τσιγάρα. "Ενα καλό μεγάλο σαλάμι γύρω στά 80 – 120 τσιγάρα. Μισό κιλό μαργαρίνη ἀντιστοιχοῦσε πρός 80 τσιγάρα

Μέ μισό κιλό μαργαρίνη εὕρισκε κανείς θαυμάσιο μεταξώτο πουκάμισο ἡ δυό ψωμιά. Εὔλογη ὅμως ἡ ἐρώτηση: Ποῦ βρίσκονταν τόσα ροῦχα; Τό πράγμα ἦταν ἀπλό. "Ολα τά ροῦχα τῶν Ισραηλιτῶν, μετά ἀπό τήν ἀπολύμανσή τους, προορίζονταν γιά τό γερμανικό πληθυσμό. Πολλά ὅμως ἡ αύτά διοχετεύονταν μέσα στό στρατόπεδο. Φυσικά ἐπρόκειτο γιά ἐνέργειες ἐπικίνδυνες. Τσιγάρα ἡ μαργαρίνη ἡ σαλάμι στήν τσέπη ἐνός κατάδικου, ἐπέσυραν ἀκόμη καί τήν ποινή τοῦ θανάτου, μέ τήν κατηγορία ὅτι ἀπεπιράθη νά δραπετεύσῃ. Κι ἂν τοῦ χαριζόταν ἡ ζωή ἐπρέπε νά φέρη στά ροῦχα τοῦ μπρός καί πίσω, μιά μεγάλη κόκκινη βούλα. Τούτη φανέρωνε πώς ὁ κατάδικος αὐτός εἶχε κάποτε δοκιμάσει νά δραπετεύσῃ. "Ετσι θάμενε σημαδέμένος μέσα στό στρατόπεδο. Θά τόν ἔδερναν μέ τήν παραμικρή ἀφορμή καί θά ύπηρχε πάντοτε μιά κατηγορία γιά νά μεταβῇ στόν ἄλλο κόσμο. 'Η ζωή του ἦταν συνήθως σύντομη.

Οι SS κυνηγοῦσαν ἀμείλικτα τοῦτο τό ἐμπόριο. "Ομως, παρ' ὅλο τόν κίνδυνο πολλοί προτιμοῦσαν νά ἐκτεθοῦν σέ όποιαδήποτε δοκιμασία παρά νά σιγοπεθαίνουν ἀπό τό λίγο ψωμί καί τή σούπα τοῦ καθημερινοῦ συσσιτίου. Συχνά κοιμήθηκαν νηστικός στό Άουσβιτς, ἀλλά ὅχι λίγες φορές καί χορτάτος. Κι εύχαριστούσα τό Θεό γιατί μοῦ χάρισε μιάν ἀκόμη μέρα ζωῆς.

Στό ραφεῖο παρέμεινα μέχρι τής ἐκκενώσεως τοῦ στρατόπεδου, ἐπειτα ἀπό τήν προέλαση τῶν ρωσικῶν στρατευ-

μάτων. Στήν άρχη καρίκωνα κάλτσες. Κατόπιν έμαθα νά ράβω στό χέρι και στή μηχανή.

ΟΙ ΔΙΑΛΟΓΕΣ

‘Η άγωνία ήταν τό χαρακτηριστικό τής έκει ζωῆς μας. Δέν περνοῦσε στιγμή πού νά μή μας έφερνε κάποιο δυσάρεστο νέο.

Γιατί, όμως, ή τόση άγωνία μας;

Γιατί δέν περνοῦσε μέρα πού νά μή γίνη μία διαλογή. Τί έσημαινε όμως ή τρομερή τούτη λέξη; Νά ή έξηγηση: Σχεδόν κάθε μέρα έμπαιναν στό στρατόπεδο νέοι κατάδικοι. Τους μετέφεραν απ’ δλες τίς χώρες της Εύρωπης. Από τίς άποστολές τούτες διάλεγαν το 10%. Οι υπόλοιποι προορίζονταν για τά κρεματόρια. ‘Επειδή, όμως, αύτό το 10% έμενε στό στρατόπεδο καί ο άριθμός τών καταδίκων ήταν όρισμένος, δέν μποροῦσε ν’ αυξηθῇ ο άριθμός τους πέραν τών 17.000 για τό κεντρικό στρατόπεδο. ’Ετσι μιά φορά τό μήνα γίνονταν οι περίφημες διαλογές, πού τά θύματά τους ξεπερνοῦσαν τίς 3 – 4.000 κάθε φορά. ‘Η διαλογή είχε ένα άπλο κριτήριο. Δέν έπαιρναν ούτε Χριστιανούς ούτε Ρώσους, όφού μποροῦσαν νά έχοντασουν Ισραηλίτες. Συχνά, συνέβαινε ή ήμέρα τής διαλογής νά γίνεται Παρασκευή ή Σάββατο. ’Οταν έφθανε μιά τέτοια μέρα μας κυρίευε ή ψυχικά έξουθεντική άγωνία. Στό προσκλητήριο τής μέρας αυτής μέναμε τελείως σωπηλοί, περιμένοντας τό τέλος του.

‘Αν παρετείνετο ξέραμε πώς σέ λίγο θ’ άκουγόταν ή φωνή τού διοικητή τού στρατοπέδου: ‘Ολοι οι Ισραηλίτες νά παραμείνουν στίς θέσεις τους, άκινητοι. Οι Χριστιανοί, οι Ρώσοι κι οι Τσιγγάνοι νά ξαναμπούν στό μπλόκ. Νά φροντίσουν οι μπλοκάρχες νά κλειστούν τά παράθυρα καί νά μήν άφουσον κανένα νά βλέπει πρός τό δρόμο’. ‘Η άπασια τούτη φωνή μας πάγωνε. Ποιόν περίμενε τό κάψιμο στό κρεματόριο; Προσπαθούσαμε νά μαντέψουμε τή μοίρα μας. ‘Ο καθείς μας, πού θεωροῦσε τόν έαυτό του γιά άδύνατο, ρωτούσε τόν πλαινό του άν πραγματικά φαινόταν τέτοιος, γιατί οι άδύνατοι ήταν πάντα τά έπιλεκτα θύματα τού κρεματορίου.

‘Ερχονται στό νοῦ μου κι άνατριχιάζω, στήν άπασια θύμηση αύτών τών διαλόγων, καθώς περίμενα λουσμένος σέ κρυο ιδρώτα, ν’ άκουστη τ’ δύνομά μου ή τ’ δνομά τού πατέρα μου!

Στήν άκρη μας λεωφόρου βρισκόταν τό λουτρό. ‘Έκει μας έβαζαν έναν – έναν μετά άπό τό γδύσιμό μας. Παίρναμε τά ρούχα μας στή μασχάλη. Μόλις μπαίναμε, σχηματίζαμε μιά σειρά γιά νά παρουσιασθούμε στόν Γενικό Ιατρό τού στρατοπέδου. Αύτός θά πιστοποιούσε άν ο έξεταζόμενος κατάδικος ήταν άδύνατος καί, έπομένως, μή χρήσιμος γιά τή ζωή τού στρατοπέδου καί τών Γερμανών γενικότερα. ‘Αν ένας έπαιρνε τόν χαρακτηρισμό τού άδύνατου, τόν έφερναν στόν άξιωματικό τής άναφοράς πού σημείωνε τόν άριθμο καί τ’ δνομά του.

Αύτό τό ξαφνικό γεγονός, καθιστούσε συχνά άλαλο τόν κατάδικο ή τού προκαλοῦσε άκατάσχετη εύκοιλοτητα. Τότε, άρχιζαν νά τόν χτυπούν οι μπλοκάρχες άλυπτα, τόσο τού γινόταν ένα ζωντανό πτώμα. ‘Οταν τελείωνε τούτη ή θλιβερή διαδικασία, άλοι, διαλεγέντες καί μή, ξαναγυρίζαμε στό μπλόκ μας.

Τούς άδύνατους, τούς άποκαλούσαμε «μουσουλμάνους». Οι «μουσουλμάνοι» τούτοι περίμεναν τή σειρά τους νά άδηγηθούν στό κρεματόριο γιά νά καοῦν.

Τί φοβερή κι άσήκωτη φρίκη: ν’ άναλογίζεσαι πώς σέ λίγο θά πάψης νά ύπαρχης. Νά είσαι ξαπλωμένος στό κρεβάτι καί νά ξέρης πώς είσαι μελλοθάνατος. Καί νά διερωτά-

σαι, έλπιζοντας: «Μήπως συμβῇ ένα θαῦμα καί γλυτώσω τό Θάνατο»; Μερικοί άπό τούς «μουσουλμάνους» αύτούς αύτοκτονούσαν πάνω στά ήλεκτροφόρα σύρματα γιά νά τερματισθῇ μιά ώρα νωρίτερα ή άγωνία τους. Μία παράξενη όμως έλπιδα κρατούσε γερά στή ζωή τούς άλλους.

Τί θά κάνατε έάν ξέρατε πώς θά σᾶς δηλητηριάσουν καί θά σᾶς κάψουν; Πρώτη σας σκέψη θά ήταν νά έπαναστατήσετε. Καί όμως ποτέ δέ συνέβη κάτι τέτοιο. Καί τούτο γιά διό λόγους: ‘Ο πρώτος ήταν μιά πολύ δυνατή κι άνεξήγητη πίστη στό Θεό, πού ποτέ δέν μάς έγκατελειψε. Ό δεύτερος, ότι στό παραμικρό κίνημα άντιστάσεως οι Γερμανοί, θά έκτελούσαν έπι τόπου τόν κινηματία, ένω θά έχαναν διπωσδήποτε τή ζωή τους τουλάχιστον διύ η τρεις χιλιάδες κατάδικοι. Θά τούς παρέτασσαν κατά πεντάδες καί θά έπαιρναν κάθε τρίτο ή πέμπτο νά τόν έκτελέσουν.

Έγω, προσωπικά, πέρασα άπο έπτα διαλογές. Στήν τελευταία ήμουν πολύ άδυντας καί ο φόβος με είχε κυριεύσει. ‘Ομως ή πίστη μου στό Θεό μέ βοήθησε νά σωθώ.

“Εμείνα στό ‘Αουσβιτς άπό τίς 21 Μαρτίου 1943 ώς τήν 18ην ‘Ιανουαρίου 1945. Γενικός Ιατρός ήταν κάποιος Δόκτωρ Κλάν, Γερμανός τήν καταγωγή καί δολοφόνος χιλιάδων άθώων, πού πέθαναν έξι αιτίας του. Καταδικάσθηκε σε θάνατο.

Τώρα πού δλα τούτα τά φριχτά περιστατικά πέρασαν στήν περιοχή τής μνήμης διερωτώμαι ψύχραιμα: ‘Φταίνε δλοι οι Γερμανοί γιά τούτα τά έγκληματα; ‘Ισως μόνο οι άρχοντοι τους; Τότε ποιός θά πρέπει νά τιμωρηθῇ; Γιατί μπορεῖ καί πρέπει νά τιμωρηθῇ ένας λαός έκαπομψιρών; Καί όμως αύτά τά έκαπομψιρά δέχθηκαν τόν Χίτλερ σάν άρχιγό τους καί έκτελούσαν τίς διαταγές του μέ τό σύνθημα: τό καθηκον πάνω άπ’ δλα. Κάθε διαταγή έπρεπε, άσυντητή, νά έκτελεσθῇ δίχως δισταγμό, έστω κι άν έπροκειτο γιά τό φόνο χιλιάδων μή ένόχων. Ήταν άραγε καθηκον τους νά δολοφονήσουν έκαπομψιρία, μέ μόνη τήν κατηγορία δλι γιαννήθηκαν ‘Εβραϊοι’.

ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Μέσα στά δύο, σχεδόν, χρόνια πού παρέμεινα στό ‘Αουσβιτς, μόνο δυό φορές τολμήθηκε άπόπειρα έπαναστάσεως έναντιον τών SS.

Καί τίς δυό φορές ή άπόπειρα έκδηλώθηκε στό κρεματόριο τού Μπιρκενάου. Καί τίς δυό άπέτυχε. ‘Η πρώτη συνέβη τό Σεπτέμβριο τού 1943.

‘Ηρωάς της μιά άγνωστη ‘Ιταλίδα. ‘Η άπόπειρα άρχισε κάπτω άπό δραματικές συνθήκες, μέ κακά άποτελέσματα. Κι ίχι μονάχα γιά έσους τήν έπεχειρησαν άλλα καί γι’ άλλους 3.000 Ισραηλίτες πού τούς πήραν άμεσως άπό τό στρατόπεδο τού ‘Αουσβιτς.

Νά πώς έγινε ή άπόπειρα.

Μόλις οι Ιταλοί Ισραηλίτες μπήκαν στήν αίθουσα γιά νά γδυθούν καί νά περάσουν στήν αίθουσα τού λουτρού, μιά ‘Ιταλίδα άρνηθηκε νά γδυθῇ, ίσως γιατί ντρεπόταν ή γιά κάπιο άλλο λόγο. ‘Οταν θέλησε νά περάσει άπό τήν πόρτα ντυμένη, ή πώ σωστά μέ τήν πουκαμίσα τής, γιατί είχε κιόλας βγάλει τό φουστάνι τής, ή SS τήν έμποδισε νά μπη. Τήν έπειρωξε μέ βία πρός τά πίσω ύποχρεώνοντάς την νά γδυθῇ. Τότε συνέβη κάτι τό πρωτοφανές. ‘Αντι νά συμμορφωθῇ δρμά, σάν άνθρωπος, πού χάνει τά λογικά

Οι φωτογραφίες τού τεύχους αύτοῦ είναι άπό τό βιβλίο τοῦ Χ. Σ. Κούνιο: «Έζησα τό θάνατο», (Θεσσαλονίκη, 1981).

του ή είναι πολύ γενναϊος, άρπάζει άπότομα τό όπλο από τη ζώνη του SS και άρχιζε νά πυροβολή δλους τους γύρω SS στρατιώτες, άξιωματικούς και φρουρούς.

Σέ λίγο οι Ιταλοί Ισραηλίτες, κύριοι της καταστάσεως, πήραν στή κατοχή τους, μεγάλο άριθμό οπλων των σκοτωμένων SS. Ή χαρά των έπαναστατημένων δέν κράτησε πολύ.

Νέες δυνάμεις SS μέ μυδραλλιοβόλα κατέφθασαν έπι τόπου. Περικύκλωσαν τό κτήριο όπου βρίσκονταν οι στασιαστές. Τί μπορούσαν πιά νά κάνουν 500 άνθρωποι και περικυκλωμένοι άπό παντού σάν ένας ποντικός στή φάκα του; Δέν κρατούσαν παρά μερικά πιστόλια. Γύρω τους 50 SS, άπλισμένοι σάν άστακοι μέ μυδραλλιοβόλα και άλλα οπλα.

Οι 500 αυτοί βρήκαν σέ λίγο τό θάνατο.

Τ' άποτελέσματα τούτα της άνταρσίας: γιά άντιποινα, οι Ναζί πήραν σέ λίγο 3.000 Ισραηλίτες, πού δέν είχαν καμιά άναμειξη στήν υπόθεση και τούς μετέφεραν σέ άγνωστο μέρος. Άπο τότε δέν άκουσε πιά κανείς τίποτε γιά' αυτούς.

"Η δεύτερη άπόπειρα έγινε λίγο άργοτερα, άλλα μέσα στήν ίδια χρονιά, άρχες Νοεμβρίου. "Ομως έπροκειτο γιά κάτι πολύ σοβαρό και περισσότερο δργανωμένο.

Σάν "Ελληνας είμαι υπερήφανος γιατί "Ελληνες Ισραηλίτες άργανωσαν τούτη τή δεύτερη έπανασταση. Είχαν μαζί τους και μερικούς Ρώσους, πού δέν ήταν διατεθειμένοι νά έξυπρετήσουν τά σχέδια των Ναζί. "Επρεπε ή νά καταστρέψουν τά κρεματόρια ή νά έγκαταλείψουν τό στρατόπεδο.

Προτιμήθηκε ό πρωτος τρόπος. Καταστροφή τών κρεματορίων. "Ισως έστι θά σταματούσε ή καύση τόσων άνθρωπων κάθε μέρα. "Ισως τούτη ή άργοπορία νά ώφελούσε τούς άλλους κατάδικους. Θά ήσυχαζαν άπό τόν έφιάλτη τού κρεματορίου. Κανείς, ζωμας, άπο μάς δέν είχε σωστά μάθει τί έσήμαινε Ναζί. Δέ μπορούσε κανείς νά τούς έχη σέ τίποτε τήν παραμικρή έμπιστοσύνη. 'Ανικανοποίητη δίψα και πόθος γιά τήν καταστροφή και πρόκληση δυστυχίας.

Πώς, ζωμας, μπορούσαν νά καταστραφούν τά κρεματόρια; Τούτο τό έρωτηματικό τούς βασάνιζε ένα δόλκηλρο μήνα. Τελικά δι καλός Θεός τούς βοήθησε. Παρουσιάσθηκαν σ' αύτούς τέσσερις γυναίκες πού έργαζονταν στό έργοστάσιο τής «ΟΥΝΙΟΝ», πού κατασκεύαζε πολεμοφόδια. Άπο αύτό οι γυναίκες έκλεψαν πυρίτιδα, πού τήν παρέδωσαν στούς φίλους τους στασιαστές γιά νά άνατινάξουν μ' αύτήν τά κρεματόρια.

'Η φωτιά έπροκειτο νά έκραγη στά κρεματόρια άρ. 11 και 111 και άπο έκει θά μεταδόταν στά IV και V. 'Έκει θά άνατινασσόταν ή μεγάλη ποσότητα πυρίτιδας πού βρισκόταν άποθηκευμένη. "Ενα, μονάχα, κρεματόριο θά έμενε άνεπαφο, τό V. Σύμφωνα μέ τό σχέδιο, θά τό πυρπολούσαν μετά τά-3 πρώτα.

"Όλη έκεινη τήν ήμέρα οι στασιαστές ήταν άνησυχοι. Περιμέναν τήν ώρα τού συνθήματος.

Σάν ώρα έξορμήσεως είχαν διαλέξει τό μεσημέρι, τήν ώρα τοῦ φαγητοῦ. 'Έκει ήταν συγκεντρωμένοι όλοι οι SS και γύρω δέν θά ύπηρχαν παρά μονάχα σκοποί. Τούτοι οι σκοποί ήταν λιγοστοί και εύκολα θά τούς «καθάριζαν» οι στασιαστές.

"Εφθασε ή δωδεκάτη.

"Ετοιμοι οι στασιαστές μέ τήν καραβάνα στό χέρι, περίμεναν νά πάρουν τό φαγητό τους. "Ενα σφύριγμα άντηχε. Ήταν τό σύνθημα. Διασκορπίζονται όλοι στήσ προκαθορισμένες θέσεις.

"Ομως κάτι τό άσυνθιστο συνέβη. Οι SS, πού κανονικά θάπρεπε νά βρίσκονταν στήν τραπεζαρία, δέν είχαν φύγει.

Άφαιρεθείσες μασέλες δολοφονηθέντων.

Κάποιος πρόδωσε τήν κίνηση. Σωστή καταστροφή. Μολαταύτα προξένησαν τόσες ζημιές στά κρεματόρια, πού γιά πολύν καρό παρέμειναν άχρησιμοποίητα. Μετά τό σφύριγμα έβαλαν φωτιά και άνατινάξαν τά κρεματόρια 11 – 111.

Δυστυχώς οι ένισχύσεις τών SS έφθασαν πολύ γρήγορα. "Έτσι οι στασιαστές περιορίσθηκαν στό ένα μονάχα μπλόκ. Τά κρεματόρια 11 – 111 πού τούς είχαν βάλει φωτιά. Τώρα δύο κίνδυνοι τούς απειλούσαν. Άπο τή μιά ή φωτιά, πού οι ίδιοι είχαν άναψει και άπο τήν άλλη τά SS, πού τούς πολιόρκησαν και άδεν τούς έπέτρεπαν νά βγούν έξω άπο τά και ιδέα κρεματόρια.

'Απεφάσισαν τότε νά τολμήσουν τά πάντα: τή ζωή τους ή τήν έλευθερία τους. 'Επιχειρούν μιάν ήρωική έξοδο. Κανείς, ζωμας, δέ μπόρεσε νά γλυτώσει άπο τής ριπές τών μυδραλλιοβόλων.

Άπο τούς 1.500 πού άριθμούσε τό κομμάντο τών κρεματορίων, είχαν άπομείνει μόνο 250. Κι αύτοί έπέζησαν κατά τύχη.

'Έκεινή άκριβώς τήν ήμέρα τό κομμάντο τών κρεματορίων είχε νά κάνη πολλή δουλειά. 'Επρεπε νά κάψη 15.000 πτώματα, πού ήταν στοιβαγμένα στήσ άποθήκες τών κρεματορίων.

'Έπι πλέον έπρεπε νά κασούν και τά πτώματα θσων σκοτώθηκαν κατά τό κίνημα.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΜΕΡΑ

Κακόκεφος, πήγα και στή δουλειά στήσ 2 Μαΐου 1945. Στό δρόμο κάτι μοῦ ψιθύρισαν. Ήταν τόσο άπιστευτό

πού δέν ήθελα, λογικά, γά τό παραδεχτώ.

‘Ο Χίτλερ δέν ζούσε πιά!!!

Λέξεις μαγικές! Ποτέ στή ζωή μου δέν είχα άκούσει και δέν ξανάκουσα λέξεις πού νά είχαν γιά τή ζωή τόσες και τέτοιες προεκτάσεις. Ήταν σάν μιά άνασταση άπο τόν τάφο μιᾶς ζωῆς, πού δέν έμοιαζε μέ άναστολή θανάτου.

Άδυνταν νά έργασθούμε έκείνη τή νύχτα. Άδιαφορούσαμε γιά τίς άπειλες και τούς κινδύνους. Οι SS, όμως, δέν είχαν διόλου αλλάξει συμπειφορά άπεναντί μας.

Μούρχόταν νά πηδήξω, νά χορέψω, νά φωνάξω και νά κάνω ένα σωρό τρέλλες άπο τήν άσυγκράτητη χαρά πού μέ είχε κυριεύσει.

Και οι SS τό ξεραν. Και έτσι μονάχα έξηγενται ή μανία τους νά ξεσπάνε σέ μᾶς. Πόσα άραγε βάσανα θά είχαμε άκομα νά ύποστούμε; Πόσοι άπο μᾶς θά βγαίναν, τελικά, ζωντανοί;

‘Ο μπλοκάρχης δέν μᾶς χτυπούσε πά, ἀν και ξεσπούσαμε σέ άπιστευτες τρέλλες.

Μόνο άργα τή νύχτα ξαπλώσαμε νά κοιμηθούμε. Ξαφνικά άκούστηκε ένα σούσουρο στό ύπνωτήριό μας.

‘Ο μπλοκάρχης μέ μιά βαλίτσα στό χέρι, προσπαθούσε νά βγή άπαρατήρητος στό δρόμο, νά ένωθη μέ τούς SS γιά νά σώση τή ζωή του.

Και άκριβώς τήν ώρα πού θέλησε νά τρέξη γιά νά κατευθυνθή πρός τό κεντρικό γραφείο, πετάχτηκαν πίσω του – σάν διαβόλοι – μερικοί άπο τό μπλόκο μας, έτσι οπως ήσαν: μέ τό πουκάμισο και τό σώβρακο. Τόν κυνήγησαν. Τόν πιάσαν κι αρκισαν νά τόν λιθοβολοῦν.

Ήθελαν οι SS. ‘Εδιωξαν αύτούς πού τόν λιθοβολοῦσαν και τόν μετέφεραν στό νοσοκομείο.

Δέν είχε, όμως, πεθάνει άκομη.

Σέ λίγο πήγαν στό νοσοκομείο, μετά τήν άποχώρηση τών SS, τόν άνακαλύψαν σέ κάποιο κρεβάτι και δέν σταμάτησαν νά τόν μαχαιρώνουν παρά μονάχα ζεψύχησε.

Τό βράδυ μᾶς συγκέντρωσε άλλους διοικητής και μᾶς είπε νά μήν κάνουμε παράλογα πράγματα, τώρα πού θά φύγουν αύτοί και θά παραχωρήσουν τή θέση τους στούς Αμερικάνους.

Στό τέλος τού λόγου του μᾶς συνέστησε νά μήν κάνουμε τίποτε τό παράλογο και τό βιαστικό, άφού τώρα πιά είχε φθάσει ή τόσο ποθητή μέρα.

Τώρα πιά δέν άνησυχούσαμε γιά τή ζωή μας. Κι ἀν μέναμε άκομη στό κρεβάτι ήταν άπο τή μεγάλη μας άδυναμία. Μοιάζαμε σάν παράλυτοι πάνω σέ φορείο.

‘Ο κ. Κούνιο φθάνει στό τέλος τών άπομνημονευμάτων του μέ τήν περιγραφή τής στιγμής τής άπελευθερώσεως τών κρατουμένων Έβραίων, στίς 6 Μαΐου 1945.

Οι κρατούμενοι έκλαιγαν άπο συγκίνηση και κατασκεύασαν πρόχειρες σημαῖες μέ τά έθνικά τους χρώματα. Σχεδόν κανένας «κάποι» ή «μπλοκάρχης» δέν διασώθηκε. Ένας ταϊγγάνος «κάποι», πού άπο τά χέρια του πέθαναν χιλιάδες άθωι, ρίχθηκε ζωντανός μέσα στίς φλόγες τού φούρνου, πού τόν άναψαν έπιτηδες έκείνη τήν ώρα μπροστά του. Τόν έρριξαν στίς φλόγες ένων προσπαθούσε νά γαντζωθῇ στό φορείο τού φούρνου, στήν πυρωμένη πόρτα του, στό κενό.

ΤΑ 40 ΧΡΟΝΑ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ:

Τά Θύματα δέν τιμήθηκαν άκομη

Νέα έπιστολή τοῦ κ. Ηλ. Πετρόπουλου στήν κ. ύπουργό Πολιτισμοῦ.

Μέ νέα έπιστολή του άπο τό Παρίσι ο συγγραφέας κ. Ηλ. Πετρόπουλος άπευθύνεται πρός τήν ύπουργό Πολιτισμοῦ κ. Μ. Μερκούρη γιά τό θέμα τῶν Έβραίων μαρτύρων τής Συμπρωτευούστης. Πάνω στήν έπιστολή τοῦ κ. Πετρόπουλου ζηγιναν δημοσιεύματα στή «Μεσημβρινή», «Άκροπολι», «Θεσσαλονίκη», «Έλευθεροτυπία», «Απογευματινή» κ.ά. «Αγαπητή Κυρία Μελίνα Μερκούρη,

Σήμερα συμπληρώνονται άκριβώς τρεῖς μήνες πού σάς έστειλα τήν γνωστήν έπιστολή γιά τά 40/χρονα τού τραγικού Όλοκαυτώματος τῶν Έβραίων τής Θεσσαλονίκης. Δέν θεωρήσατε ίποχρέωσά σας νά μοῦ άπαντήσετε. Οθεν, έπιτρέψτε μου νά σάς πώ τά έξης:

1. “Οταν μιά καλλιτέχνις-ύπουργός παίρνει μιάν έπιστολή ένός συναδέλφου της μᾶλλον θά πρέπει νά γράφει κάποιου είδους άπαντηση. Αύτό, τουλάχιστον, έπιβάλλει ή δεοντολογία. Έπιστος, δέ οποιος ύπουργός (σύμφωνα μέ τό διοικητικό δίκαιο) ΕΙΝΑΙ δημόσιος ύπαλληλος, πού ύποχρεούται νά στέλνει πλήρως αίτιολογημένες άπαντησεις στά τυχόν αίτήματα τών πολιτών. Αύτό τό δικαίωμα τών πολιτών είναι κατοχυρωμένο μέ ειδικό νόμο πού έξακολουθεῖ νά ισχύει. Έτσι, ἀν δέν τύχω άπαντήσεως έντός 15 ήμερων, θά άναγκαστώ μετά λύπης μου νά σάς μηνύσω.
2. Υπάρχουν, στήν συγκεκριμένη μας περίπτωση, τρία ΤΥΠΙΚΑ προβλήματα: ή μορφή τών αίτησεών μου, ή καθ’ υλην καί κατά τόπον άρμοδιότητά σας, και, ή έπι τού θέματος υπαρξη (ή μή-ύπαρξη) νομιμοποιήσεώς μου.

Ός πρός τήν έπιστολική μορφή τών αίτησεών μου σάς γνωρίζω δτι, ΔΙΕΘΝΩΣ, οι συγγραφεῖς δέν γράφουν αίτησεις μήτε κολλάνε χαρτόσημα, άλλα άπευθύνονται εύθέως στούς ύπουργούς, τούς άποίους – μάλιστα – προσαγορεύουν άπλως μέ τό σνομά τους.

“Αν ή σωπή σας άφείλεται στήν άναρμοδιότητά σας, τότε δέν καταλαβαίνω γιατί άποφύγατε νά διαβιβάσετε (καί νά μοῦ τό κοινοποιήσετε) τήν έπιστολή μου στόν ΑΡΜΟΔΙΟ ύπουργό. Παρεμπιπόντως, σάς άναφέρω δτι, έστειλα άντιγραφα τής έπιστολής μου σέ πολλούς άλλους ύπουργούς και σχετιζόμενες ύπηρεσίες (π.χ. στόν άξιότιμο, όσο και άδιάφορο, κύριο δήμαρχο Θεσσαλονίκης). “Ολοι τους έτήρησαν σιγήν ίχθυός..”

Μένει τό θέμα τής νομιμοποιήσεώς μου. Δεδομένου δτι, ύφισταται σχετικό νομοθετικό κενό (ή, τουλάχιστον, άσφεια) νά μοῦ έπιτρέψετε νά τρέψω τήν αύταπάτη πώς, ΗΘΙΚΩΣ δικαιούμαι νά ζητῶ δπως ή Έλληνική Πολιτεία τιμήσει έπιστημας τούς Έβραίους τής Θεσσαλονίκης, πού έμαρτυρησαν γιά τήν μεγάλη ύπόθεση τής Έλευθερίας.

3. Τό αιτημά μου νά τιμηθούν τά 40/χρονα τού Όλοκαυτώματος τών Έβραίων τής Θεσσαλονίκης δέν άποτελεῖ

παράκληση, άλλα άπαίτηση. Οι Έβραιοι τής Θεσσαλονίκης δέν ήσαν όντα δευτέρας κατηγορίας. Οι Έβραιοι τής Θεσσαλονίκης υπήρξαν ΕΛΛΗΝΕΣ πολίτες, πού πλήρωναν φόρους και πού έπιστρατεύόντουσαν κανονικότατα. Οι Έβραιοι τής Θεσσαλονίκης άφησαν στο άλβανικό μέτωπο κάπου πεντακόσιους νεκρούς. Χώρια ή συμμετοχή τών Έβραίων στήν Έθνική μας Αντίσταση.

4. Άσφαλώς Θά ξέχετε έννημερωθεί, διά τής διπλωματικής δόδοι, ώς πρός τα έν Εύρωπη άποτελέσματα τής έπιστολής μου (διαμαρτυρίες, δημιλεις, ραδιοφωνικές άναμεταδόσεις, δημοσιεύσεις κτλ.). Πολύ φοβούμαι ότι, τό θέμα τού 'Ολοκαυτώματος τών Έβραίων τής Θεσσαλονίκης Θά λάβει, στό προσεχές μέλλον, άπρόβλεπτες διαστάσεις.

5. Μόλις προχτές διάξιτομος κύριος γενικός διευθυντής τών Έλληνικών Ταχυδρομείων μού έκοινοποίησε μάν έπιστολή του πρός τήν έφημερίδα ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ, όπου ίσχυρίζεται «ὅτι η συμπλήρωση 40 χρόνων δέν έντασσεται στίς έπετείους έκεινες πού συνήθως προβάλλονται μέν έκδοση γραμματοσήμων», καί, συνεπώς, «τό γνωμοδοτικό συμβούλιο δέν υιοθέτησε τό αίτημα που γιά τήν σειρά γραμματοσήμων ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΕΒΡΑΙΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 1943-1983». Ό αξιότιμος κύριος γενικός διευθυντής ξέχασε νά μάς πει ποιός άριθμός θεωρείται άρκετά στρογγυλός γιά τήν καθιέρωση μάς έπετείου. Προσέπι, Θά ήθελα νά ρωτήσω τόν αξιότιμο κύριο γενικό διευθυντή ποιάν έπετειο γιόρταζαν τά Έλληνικά Ταχυδρομεία όταν, πρό 25ετίας, έκυκλοφόρησαν τό ξακουστό γραμματόσημο γιά

τόν δυστυχή Νάγκυ; Μιλάω γιά κείνο τό άντικομουνιστικό γραμματόσημο πού, έξαιτίας μάς σκανδαλώδους άνορθογραφίας, άπεσύρθη άμέσως άπο τήν κυκλοφορία.

Άλλωστε, στήν Γαλλία, μόλις χθές έτιμηθησαν μέ διάφορες έκδηλωσεις τά 40/χρονα τών Έβραίων τού Παρισού (1942-1982).

6. Στίς έλληνικές έφημερίδες έδημοσιεύθησαν δυό-τρεις αιτίασεις ώς πρός τήν άπαίτησή μου νά τιμηθούν οι Έβραιοι μάρτυρες τού 1943. 'Επ' αύτων τών αιτίασεων άπαντώ: Δέν ξέχω καμίαν άντιρρηση νά τιμηθεί (καί, μάλιστα, κατά προτεραιότητα) ή 'Εθνική μας Αντίσταση. Πολύ περισσότερο πού ύπηρξα μέλος τής ΕΠΟΝ κατά τήν Κατοχή. 'Επίσης, Θά ήθελα νά διευκρινήσω δτι, δέν είμαι μέλος ούτε σιονιστικών δργανώσεων, ούτε τεκτονικών στοών. 'Αναφέρομαι μόνον στούς Έβραίους τής Θεσσαλονίκης, κι δχι στήν πολιτική τού 'Ισραήλ. Μέσα στό φιλο — αραβικό μας παραλήρημα καλόν θά ήτο νά μπορούσαμε νά διακρίνουμε μερικά άπλα πράματα. 'Έχω φίλους Έβραίους άφαντάστως πιό προοδευτικούς άπο τόν κύριον 'Αραφάτ.

7. Αντιλαμβάνομαι σαφώς δτι ή έλληνική ψευτο - σοσιαλιστική κυβέρνηση στρέφεται πρός μιάν (ύψιστης άριστιας κι ύποδειγματικής έπιπολαιότητος) φιλο — αραβική διπλωματία. Δέν καταλαβαίνω γιατί δέν μπορούμε νά συνδυάσουμε αύτή τήν φιλο-αραβική πολιτική μέ μιάν εύγενική χειρονομία έναντι τών Έβραίων τής Θεσσαλονίκης. Τέλος, δέν καταλαβαίνω τό τί πάτογινε μέ τό μέγιστον θέμα τών άμερικανικών βάσεων στήν 'Ελλάδα...»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΡΑΧΗΛ ΦΛΩΡΕΝΤΙΝ: «Ψυχολογικές έπιπτώσεις τού Έβραϊκού 'Ολοκαυτώματος στά παιδιά τών έπιζωντων. Συγκριτική μελέτη δύο κοινωνιών 'Ελλάδας και 'Ισραήλ» (Θεσσαλονίκη, 1981).

Πρόκειται γιά τή διδακτορική διατριβή τής συγγραφέως, πού ύπεβληθη στό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

«Μέ τήν έρευνα αύτή», γράφει ή Δρ. Ρ. Φλωρεντίν στόν πρόλογο τού βιβλίου της, «πιστεύων ότι ξεπληρώνων ένα χρέος πρώτα στούς γονείς μου, κι έπειτα σ' δύσους γλύτωσαν άπο τή σκληρότητά τών στρατοπέδων συγκεντρωσης, καθώς καί σ' έκεινους άπ' τήν κοινότητά μας πού χάθηκαν τόσο τραγικά κατά τό Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο».

«Η συγγραφέυς ξεκινάει τήν έρευνά της μέ μιά συγκριτική μελέτη τών ψυχολογικών συνεπειών δλλων μαζικών τραυματικών έμπειρων, άνατρέχοντας στή σύγχρονη διεθνή βιβλιογραφία έπι τού θέματος: «Έντονες τραυματικές έμπειριες πού προκαλούνται άπο σεισμικές κάταστροφές πυρκαγιές, πολέμους, ζαφνικούς θανάτους δημιουργούν μακροχρόνια κοινωνικά και ψυχολογικά προβλήματα».

«Μία τέτοιου είδους μαζική τραυματική έμπειρια έχουν ύποστει καί οι 'Ισραηλίτες έπιζωντες τού Έβραϊκού άλοκαυτώματος. 'Αν καί καμιά δλλη έθνική δμάδα δέ δοκιμασε τραῦμα τέτοιας έντασης καί έμπειριά τόσο ταπεινωτική, διαρκή και έξοντωτική, έν τούτοις ύπάρχουν χαρακτηριστικά στά θύματα, πού δοκίμασαν αύτές τίς τραυματικές έμπειριες, τά δποια θά μπορούσαν νά γενικευτούν σ' δλλες τραυματικές καταστάσεις, δπως αύτές πού προέρχονται άπο φυσικές καταστροφές, πολέμους, θανάτους».

«Σκοπός αύτης τής έρευνας είναι ή έξέταση τής «μεταβίβασης» τών έπιδράσεων τών τραυματικών έμπειρων αύτών πού έπέζησαν τού Έβραϊκού άλοκαυτώματος στά παιδιά τους. Οι έμπειριες τής ζωῆς στά στρατόπεδα συγκεν-

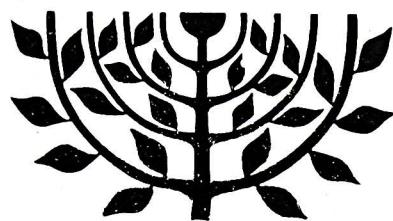
τρώσεως πινετέλεσαν σημαντικά στή διαμόρφωση ειδικών χαρακτηριστικών προσωπικοτητας και συμπεριφοράς τά όποια στή συνέχεια, έπρέασαν τίς σχέσεις τών έπιζωντων μέ τά παιδιά τους. Σημαντικό άναμεσα σ' αύτά τά χαρακτηριστικά θεωρείται ή άναπτυξη έπιθετικής συμπεριφοράς...»

«Τά ύποκείμενα πού πήραν μέρος στήν έρευνα ήταν παιδιά 'Ελλήνων έπιζωντων γονιών πού μεγάλωσαν σέ δύο διαφορετικές κοινωνίες, στήν 'Ελλάδα και στό 'Ισραήλ...»

- «Οι πέντε άμάδες τών ύποκειμένων τής έρευνας είναι:
- [1] Παιδιά έπιζωντων γονιών τής 'Ελλάδας.
  - [2] Παιδιά γονιών πού κρύβονταν γιά νά άποφύγουν τίς συνέπειες τού δλοκαυτώματος.
  - [3] Παιδιά 'Ελλήνων Χριστιανών πού ύπεστησαν τή γερμανική κατοχή.
  - [4] Παιδιά 'Ελλήνων έπιζωντων γονιών πού μεγάλωσαν στό 'Ισραήλ.
  - [5] Παιδιά 'Ισραηλινών γονιών πού δέ δοκίμασαν τή γερμανική διώξη».

Συνοψίζοντας τά συμπεράσματα τού πρώτου μέρους τής έρευνας ή Δρ. Ρ. Φλωρεντίν γράφει:

«Τούς έπιζωντες μαζικών καταστροφών και ίδιαίτερα στούς Έβραίους έπιζωντες τού δλοκαυτώματος, ή «άρρηστη τής άπωλειας» ή «τού θανάτου» ή «τών αίσθημάτων ένοχης» είναι άκομη μεγαλύτερη διότι, δν παραδεχτούν ότι έχουν κάποια «βλάβη», αύτό θά είναι μιά άποδειξη τής νίκης τού θύτη πρός τό θύμα του. Τά συναισθήματα τών έπιζωντων τού Έβραϊκού δλοκαυτώματος, «ότι έχουν συμβεί», δπι είναι «διαφορετικοί» και «έκλεκτοι», έχουν τήν ίδια σπουδαιότητα γιά τήν άναπτυξη σαρμογή τών έπιζωντων και τήν άναστηλωση τού αύτοσεβασμού τους, δπως τό ξεπέρασμα τής παθητικότητας μέσω τής δριστηριοποίησης στά δνομα πού έχουν ύποστει κάθε δλλου είδους άπωλεια και έχουν έρθει άντιμέτωποι υπό τό θάνατο».

אֵל שָׁמָיִם עַל

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...
(Παροιμ. 3:18)